

**T.C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE,
TOPLUM VE EKONOMİYE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ**

Ali ŞAHİN

Yüksek Lisans Tezi

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Selman ABLAK**

SİVAS- 2024

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE, TOPLUM VE EKONOMİYE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Ali ŞAHİN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Selman ABLAK

Sivas
Ekim-2024

KABUL VE ONAY

Ali ŞAHİN tarafından hazırlanan “Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Çevre, Toplum ve Ekonomiye İlişkin Görüşleri” başlıklı bu çalışma, 06.09.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

(Jüri Başkanı)

Doç. Dr. Selman ABLAK

(Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Zafer YILDIZ

(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Murat BURSAL

Enstitü Müdürü

ETİK SÖZÜ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez Yazım Kılavuzu'nda (Yönerge'de) belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığımı bu tez çalışmasında;

- ✓ Bütün bilgi ve becerileri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- ✓ Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- ✓ Başkalarının eserlerinden yararlanması durumunda ilgili eserlere, bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu ve atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- ✓ Bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ✓ Tezin herhangi bir bölümünü, Cumhuriyet Üniversitesi veya bir başka üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

.../ ... /2024

Ali ŞAHİN

ÖZET

ŞAHİN Ali, Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Çevre, Toplum Ve Ekonomiye İlişkin Görüşleri Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2024.

Bu çalışma ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma öğelerinden sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir toplum ve sürdürülebilir ekonomiye ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışma 2022-2023 eğitim öğretim yılında Sivas il Merkezinde faaliyet gösteren bir özel okulda eğitim gören 5, 6 ve 7. sınıf düzeyinden her sınıf seviyesinden 15'er öğrenci olmak üzere toplam 45 öğrenci ile yürütülmüştür. Çalışmada verileri toplamak amacı ile araştırmacı tarafından hazırlanıp ilgili alan uzmanlarının ayrı ayrı görüşleri alınarak son halinin verildiği 10 maddelik yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada toplanan veriler nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Araştırmada öğrencilerin genel olarak sürdürülebilir kalkınmaya karşı bilinçli oldukları ve farkındalıklarının yüksek olduğu gözlenmiştir. Araştırmanın sonunda yeni yapılacak çalışmalara ışık tutması adına öneriler kısmına yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir kalkınma öğeleri, sosyal bilgiler dersi, ortaokul öğrencileri.

ABSTRACT

ŞAHİN Ali, Secondary School Students' Views on Sustainable Environment, Society and Economy, Master's Thesis, Sivas, 2024.

This study aims to reveal secondary school students' views on sustainable environment, sustainable society and sustainable economy, which are among the sustainable development elements. The study was conducted with a total of 45 students, 15 students from each grade level, from the 5th, 6th and 7th grades, studying in a private school operating in Sivas city center in the 2022-2023 academic year. In order to collect data in the study, a 10-item semi-structured interview form was used, which was prepared by the researcher and finalized by taking individual opinions of relevant field experts. The data collected in the study was evaluated using the content analysis method, one of the qualitative research methods. In the research, it was observed that students were generally conscious of sustainable development and their awareness was high. At the end of the research, a suggestions section is included to shed light on new studies.

Key words: Sustainability, sustainable development, sustainable development elements, social studies course, secondary school students.

ÖNSÖZ

Dünya her dönemde kendine özgü ayrı ayrı sınavlar vermiştir. Günümüzde ise dünyamızın bence en büyük sınavlarından biri sürdürülebilir kalkınmadır. Çünkü bir taraftan dünyamız çevresel anlamda çok büyük sorunlar yaşarken, bir taraftan toplumsal felaketler, açlık, savaş, eğitimsizlik, fırsat eşitsizliği, çocuk işçiler, diğer bir taraftan da ekonomik açıdan dünyamızın karşı karşıya kaldığı sıkıntıların, bunalımların yoğun bir şekilde yaşandığı görülmektedir. Bütün bu yaşananlar sürdürülebilir kalkınmanın günümüzdeki önemini çok net ve açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Nitekim sürdürülebilir kalkınma ile çevre, toplum ve ekonomi düzene girebilir. Araştırmanın özünü oluşturan sürdürülebilir kalkınma çevre, ekonomi ve toplumsal açıdan doğru büyümeyi esas almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma özetle çevre için ekolojik dengeyi ve doğal sisteme saygıyı, ekonomi için iktisat ve doğru hamleleri, toplum için ise saygı, dayanışma ve barış kültürünü esas alır. Eğer hızlı kalkınma uğruna çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik göz ardı edilirse dünyamız ve insanlık büyük tehlikelerle yüzleşmek zorunda kalacaktır. Bu yüzden kalkınmanın sürdürülebilir olması son derece önemlidir.

Tez sürecim boyunca bana yardımcı olan ve her türlü desteği itina ile sunan değerli danışman hocam Doç. Dr. Selman ABLAK'a, lisansüstü eğitim sürecinde bana gerekli bilgi ve donanımı sağlayan çok kıymetli hocalarıma, verilerin toplanmasında bana zaman ayırıp destek sunan kıymetli öğrencilerime, ayrıca bu zorlu süreçte kendilerini ihmal etmeme sessiz kalıp anlayış gösteren sevgili eşim Nurgül'e çocuklarım Muhammed Said, Elif Su ve Yavuz Selim'e ve duaları ile desteğini her zaman yanımda hissettiğim biricik annem Ayşe ŞAHİN'e çok teşekkür ederim.

Ali ŞAHİN

2024

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZÜ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi.....	7
1.3. Araştırmanın Amacı.....	8
1.4. Problem Cümlesi ve Alt Problem Cümleleri	8
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	9
1.6. Araştırmanın Varsayımları.....	9
1.7. Tanımlar	9

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Sürdürülebilirlik	11
2.2. Sürdürülebilir Kalkınma.....	12
2.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Amaçları.....	14
2.4. Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi.....	16
2.4.1. Büyümenin Sınırları Raporu (Roma Kulübü) 1972	17
2.4.2. Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (Stockholm) 1972	18
2.4.3. Dünya Koruma Stratejisi (1980)	19
2.4.4. Ortak Geleceğimiz (Brundtland) Raporu (1987).....	20
2.4.5. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı Rio (1992)	20
2.4.6. Avrupa Birliği Beşinci Çevre Eylem Programı (1992)	22

2.4.7. Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (1992)	23
2.4.8. Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (1994)	23
2.4.9. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II) (1996)	23
2.4.10. Rio+5 Forumu (Newyork) (1997)	24
2.4.11. Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi: (2000).....	25
2.4.12. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (2002)	25
2.4.13. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20) (2012)	26
2.4.14. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (2015)	27
2.5. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları	28
2.5.1. Sürdürülebilir Çevre	30
2.5.2. Sürdürülebilir Ekonomi	31
2.5.3. Sürdürülebilir Toplum.....	31
2.6. Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim İlişkisi	33
2.7. Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Bilgiler Dersi İlişkisi	34
2.8. İlgili Çalışmalar.....	37

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1 Araştırma Modeli / Deseni	41
3.2. Çalışma Grubu	42
3.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması	42
3.4. Verilerin Analizi.....	43

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	44
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	46
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	48
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	50
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	51
4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular	53
4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	55

4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	57
4.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	59
4.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular	60

BÖLÜM V

5. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma.....	63
5.2. Öneriler	66

KAYNAKÇA.....	67
----------------------	-----------

EKLER	75
--------------------	-----------

Ek-1: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurul Onay Yazısı.....	75
Ek-2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	76
Ek-3: Veli İzin Formu	79
Ek-4: Öğrenci Gönüllülük Formu	81

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. BM 2030 Sürdürülebilir kalkınma için küresel hedefler	15
Tablo 2. Sürdürülebilir kalkınma için yapılan çalışmalardan bazıları	17
Tablo 3. Araştırmanın çalışma grubuna ait sınıf ve cinsiyet durumları.	42
Tablo 4. Katılımcıların sürdürülebilir çevre, toplum ve ekonomi ile ilgili eylemleri	45
Tablo 5. Katılımcıların sürdürülebilir çevre kavramına yükledikleri anlamlar	47
Tablo 6. Katılımcıların suyun geleceği hakkındaki düşünceleri	48
Tablo 7. Katılımcıların yenilenebilir enerji hakkındaki düşünceleri	50
Tablo 8. Katılımcıların sürdürülebilir toplum kavramına ilişkin düşünceleri.....	52
Tablo 9. Katılımcıların nitelikli eğitim hakkındaki düşünceleri	53
Tablo 10. Katılımcıların sürdürülebilir şehirlerin nasıl oluşturulacağına ilişkin düşünceleri.....	55
Tablo 11. Katılımcıların sürdürülebilir ekonomiye ilişkin düşünceleri	57
Tablo 12. Katılımcıların sorumlu üretim ve tüketime ilişkin düşünceleri	59
Tablo 13. Katılımcıların sürdürülebilir bir ekonomi modelinde teknolojinin kullanımına ilişkin düşünceleri.....	61

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Katılımcıların Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Yaptıkları Eylemler	44
Şekil 2. Katılımcıların Sürdürülebilir Çevre Kavramına Yükladıkları Anlamlar	46
Şekil 3. Katılımcıların Suyun Geleceği Hakkındaki Düşünceleri	48
Şekil 4. Katılımcıların Yenilenebilir Enerji Hakkındaki Düşünceleri.....	50
Şekil 5. Katılımcıların Sürdürülebilir Toplum Kavramına İlişkin Görüşleri	51
Şekil 6. Katılımcıların Nitelikli Eğitim Hakkındaki Düşünceleri	53
Şekil 7. Katılımcıların Sürdürülebilir Şehirlerin Nasıl Oluşturulacağına İlişkin Düşünceleri	55
Şekil 8. Katılımcıların Sürdürülebilir Ekonomiye İlişkin Düşünceleri	57
Şekil 9. Katılımcıların Sorumlu Üretim ve Tüketime İlişkin Düşünceleri.....	59
Şekil 10. Katılımcıların Sürdürülebilir Bir Ekonomi Modelinde Teknolojinin Kullanımına İlişkin Düşünceleri.....	60

KISALTMALAR

BM	: Birleşmiş Milletler
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmaya ilişkin problem durumu, araştırmanın önemi, problem cümlesi, alt problemler, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Yeryüzündeki tüm kaynakların dünyanın her yerinde hunharca, geleceği ve çevreyi düşünmeden, ekonomik planlamalar yapılmadan harcanması tüm insanlık için geri dönüşü olmayan büyük sorunlar oluşturmaktadır. İnsanoğlu yaratılışı gereği hayatının her alanında, her aşamasında planlı ve programlı hareket etmek zorundadır. Daha doğrusu planlı programlı olduğu zaman kendisini daha huzurlu ve daha güvende hissetmektedir. Çünkü genellikle plansız hareket edilen eylemlerin sonunda çok zor çözülebilecek sorunlar oluşur, hatta bazen bu plansız davranışlar çözümsüz problemlere bile sebep olabilir. Bu anlamda gerek üretim faaliyetleri gerekse tüketim faaliyetleri belli bir kural ve plan dâhilinde yürütülmelidir. Özellikle tüketim esnasında dünyada var olan kısıtlı kaynaklar kullanılırken, gelecek nesillerin ihtiyaçları kesinlikle göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle kurulacak ekonomik, ekolojik ve toplumsal düzen gelecek nesillerin rahat edebileceği, onlara sorun oluşturmayacak şekilde tasarlanmalıdır. Bu düzeni sağlamak bütün dünya vatandaşları için çok büyük bir sorumluluk ve yadsınamaz bir görevdir. İşte burada tam olarak devreye sürdürülebilirlik kavramı girmektedir. Bu kavram nüfusun kontrolsüz artması, endüstrileşme, hesapsız üretim ve çılgın tüketim gibi sebeplerle dünyamızın alarm vermeye başlaması ile son zamanlarda önemini daha da artırmıştır. Son yıllarda kendisinden çok fazla söz edilen sürdürülebilirlik; ihtiyaçların tedarikinde yeni nesli zor duruma düşürmeden onlara sorun oluşturmaktan bugünün insanların ihtiyaçlarının karşılanması olarak tanımlanmaktadır (Yaman ve Aksoy 2020). Bir başka sürdürülebilirlik tanımında ise; ileriye dönük sürekli olma kabiliyeti olarak isimlendirilen ve farklı alanların birbirleriyle uyumla hareket etmesi gerektiğini destekleyen bir kavram olduğu söylenmektedir (Şen, Kaya ve Alpaslan, 2018). Bunlarla birlikte yine farklı bir tanıma

göre ise; sürdürülebilirlik, ileriki zamanlarda dünyada yer alacak insanların yaşayacakları bölgelerde yeteri kadar temiz su, toprak, hava, besin ve ihtiyaç duydukları enerjiyi bulabilmelerine engel oluşturmamaktır (Güçlü, 2007). Literatür incelendiğinde sürdürülebilirlik kavramına yönelik onlarca tanıma rastlamak mümkündür. Anlamsal bakımdan sürdürülebilirlik kavramı zaten isminin gereği sürdürülebilirlik kavramı sürdürülebilirliğin de sürekli gelişen ve bu gelişim oranında da durmaksızın değişen dünya düzeninde yeni tanımlarının oluşmasını da sürdürecektir. Çok eski tarihlere dayanan sürdürülebilirlik kavramı üzerine yapılan tartışmalar beraberinde sürdürülebilirliği içinde barındıran yeni kavramların doğmasına da sebep olmuştur. Bu anlamda sürdürülebilirlikle birlikte ele alınan kavramlardan biri de üç temel ögesi olan “Sürdürülebilir Kalkınmadır”. Bu ögeler ise üzerinde çokça duracağımız sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir toplum ve sürdürülebilir ekonomidir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, doğal kaynakların insanın kendi refahı ve yaşam şartlarını yükseltmeyi amaçlarken, gelecek kuşakların da ihtiyaçlarının göz ardına atılmaması şeklinde ifade edilmiştir (Çelik, 2006). Uluslararası konferanslarda da ele alınan sürdürülebilir kalkınma anlayışı, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının da göz önüne alınarak kullandığımız doğal kaynakları gereğinden fazla tüketmeden, çevreye zarar vermeden, kullanıp bugünün mevcut ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Sürdürülebilir kalkınma için dikkat etmemiz gereken önemli bazı hususlar vardır, bunlardan biri geri dönüşüm sisteminin kullanılmasıdır. Geri dönüşüm; ihtiyaç duyulan bir ürünü üretirken mevcut yeni kaynakları tüketmeden, kullanım ömrünü tamamlamış ve çevrede çöp olarak görülen ürünlerin tekrar hammaddeye dönüştürülmesi olarak tanımlanabilir. Dolayısı ile geri dönüşüm hem hammaddelerin kontrollü tüketimini sağlarken hem de çevre kirliliğini ciddi oranda engellemiş olur. Bu sayede çevre sağlığı ve üretim dengelenmiş olur.

Sanayi Devrimi’ne kadar insan çevre ile gayet dengeli ve sağlıklı olarak, birlikte ve uyum içerisinde gelişim göstermiştir. Fakat sanayi devriminin yaşanmasıyla birlikte fabrika ve ağır sanayi tesislerinde ihtiyaç fazlası üretilen ürünler ve yaşanan rekabet sonucunda, insanlık tarihi boyunca çevreye verdiği zarardan daha fazlasını çok kısa bir zaman diliminde vermiştir (Sarıçoban ve Yıldırım, 2015). Bu zararı ortadan kaldırmak ancak sürdürülebilir bir kalkınma hedeflemekle mümkündür. Sürdürülebilir kalkınma denilince akla çevresel, ekonomik ve sosyal bileşenler gelir. Sürdürülebilir kalkınma ile

dünyayı daha yaşanabilir hale getirmek istiyorsak sürdürülebilirliğin bu üç bileşeninin, birbirleri ile sıkı bir ilişki içinde olmalarını sağlamalıyız (Toran, 2017). Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik bileşenleri, ortak bir şekilde ve birbirini destekler nitelikte kullanıldığında sürekliliği olan bir gelişme meydana gelmektedir. Bu bağlamda mesela ekonomiyi ilgilendiren enerji üretiminde insanların doğal dengeyi hızla bozan yenilenemeyen özellikteki enerji kaynaklarından artık vazgeçmeleri, bunun yerine, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmeleri, çevresel sürdürülebilirlik bakımından büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda bu durum enerji kaynaklarının bilinçli kullanımını ve beraberinde de ülkenin ekonomik anlamda kar etmesini sağlar. Daha önce de belirtildiği üzere sürdürülebilir kalkınma temaları birbirini destekler niteliktedir. Sürdürülebilir toplum için sürdürülebilir çevreye, sürdürülebilir ekonomi için sürdürülebilir topluma ihtiyaç vardır. Sağlıklı çevre, toplum ve ekonomi için sağlıklı insanlara ihtiyaç vardır. Toplumlar üretim ve tüketim faaliyetlerine sürdürülebilir çevre bilinciyle yaklaştıkları bir yaşam sürmeleri de sağlıklı toplumlar meydana getirecektir (Gülay ve Önder, 2011).

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma tüm canlılar için ve özellikle insanoğlu için son derece önemlidir. İnsan her ne kadar dünyadaki bütün kaynakların kullanımına en çok sahip olan gibi görünse de dünyanın tek sahibi ne geçmişte ne de günümüzde sadece insanoğlu olmamıştır. Üzerinde yaşayan tüm canlıların ortak kullanım alanı olan dünya, her bir türün gelecek nesli için de ortak mirasıdır. Bu sebeple tüm canlı sistemlerin dünyanın sürdürülebilirliğine katkı sağlaması elzemdir. Sürdürülebilir kalkınma gelecek kuşağında ihtiyaç duyacağı kaynakları karşılayabilme kabiliyetini tehlikeye atmadan bugünün mevcut ihtiyaçlarının tedarik edilmesidir (Keating, 1993). Aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma çevre demektir, doğa demektir, bizimle dünyamızı paylaşan tüm canlıların yaşam ve varlık hakkını korumak buna saygı duymak demektir. Sürdürülebilir kalkınma, çevreye saygılı olurken insanların yaşam kalitesinin iyileştirilmesi anlamına da gelmektedir. Uluslararası anlamda dünyanın yaşadığı çevre sorunlarının ilk defa gündeme alındığı ve bununla birlikte sürdürülebilir kalkınma kavramının milletler arası kamuoyunda ilk kez ifadesini bulduğu, 1972’de Stockholm’de gerçekleştirilen “Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı”, Stockholm Bildirgesi ile çevrenin taşıma kapasitesi gündeme alınmış ve bu alanda acil olarak ele alınması gereken tedbirlere yer verilmiştir (Yakar, 2005). Toplam 119 maddeden oluşan bu bildirmede ana başlıklardan birini “Eylem için Tavsiyeler”

oluşturmaktadır. Eylem için tavsiyeler başlığı içinde de beş önemli alt başlığa da yer verilmiştir. Bu başlıkları;

- İnsanların yerleştikleri mekânların yönetimi,
- Yer altı kaynaklarının yönetimi,
- Genel olarak kirlenme,
- Denizlerin kirlenmesi,
- Kirlenmenin eğitsel, bilgi edinme, sosyal ve kültürel yönleri oluşturmaktadır (Yavuz ve Keleş, 1983).

Sürdürülebilir kalkınmanın birbiri ile son derece ilişkili, birbirini besleyen ve destekleyen çevre, toplum ve ekonomi boyutlarından birinin eksikliği sürdürülebilir kalkınmayı eksik bırakır. Sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının amacına ulaşabilmesi için ekolojik, ekonomik ve toplumsal alanlarda bir birliktelik ve ayrılmazlığın gerçekleşmesi için bu bileşenlerin etkileşim sağlaması gerekmektedir (Ergün ve Çobanoğlu, 2012). Diğer yandan bakıldığında, genel olarak sanki birbiri ile ilişkisiz gibi görünen toplum, çevre ve ekonomi üçlü yapının esasen birbirleri ile oluşturduğu bütünsel ve işbirlikçi birliktelikleri sürdürülebilir kalkınma olarak tanımlanmıştır (Stevenson, 2007). Sürdürülebilir kalkınmanın üç temel bileşeni, toplumsal adalet, ekonomik faaliyet ve çevredir. Bugüne kadar genellikle gözden kaçan ve zor olan kısım ise sosyal ve ekolojik boyutların var olan ekonomik modeliyle kaynaştırılamamasıdır. Son derece önemli olan bu bütünlüğü sürdürülebilir kalkınmada gerçekleştirebilmek için herkesin katılım göstermesi, süratle harekete geçmesi için çok geç olmadan önlem alınması, sorumluluk ve koruma bilincinin tüm fertlerde yerleşmesi elzemdir (Bazin 2012).

Sürdürülebilir kalkınmanın başlı başına tanımı yapıldığı gibi alt öğeleri olan sürdürülebilir toplum, ekonomi ve çevre ile ilgili ayrı ayrı tanımlamalarda yapılmıştır; Sürdürülebilir toplum, “gelecekteki nesilleri yaşamsal anlamda tehlikeye atmadan bugünün gereksinimlerini karşılayabilen toplumdur” (Brown, Flavin & Postel,1998). Sürdürülebilir ekonomi boyutu ise kaynakların azalması veya yok olması durumu ile daha çok ilgilenir. Ekonomik sürdürülebilirlik kullanılan enerjinin ve diğer tüketim maddelerinin dikkatle kullanıldıktan sonra, yeni bir kullanım için, tekrar geri dönüştürülmesi, kullanılan enerji ve sarf malzemelerinin aynı alanda ya da yeni bir alanda tekrar kullanılması, olarak isimlendirilmektedir (Vivien, 2008). Çevresel

sürdürülebilirlik, insanların kendi hayatlarını sürdürürken, başka canlı türlerini ve gelecek nesilleri dikkate alarak, canlı çeşitliliğini tehlikeye sokmadan yapılan faaliyetlerdir. Ekolojik sürdürülebilirlik olarak da adlandırılan çevresel sürdürülebilirlik boyutu, çevrenin korunması, doğaya zarar vermeyerek bilinçli bir şekilde yapılan üretim ve tüketim, öncelikle en az atık politikası sonra da oluşan mecburi atıkların maksimum düzeyde geri dönüşümü ile ilgilidir (Morelli, 2011). Sürdürülebilir çevre esasen sürdürülebilir ekonomi ve sürdürülebilir toplumun sağlanmasının ilk adımıdır. Çevrenin sürdürülebilirliği olmadan ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirlik olmaz. Sürdürülebilir bir toplum için çevrenin sürdürülebilirliği gerekmektedir aynı şekilde sürdürülebilir bir ekonomi için de yine sürdürülebilir bir çevreye ihtiyaç vardır.

Sürdürülebilir kalkınmada ilk akla gelen hususlardan biri de hiç şüphesiz aşırı nüfus artışıdır. Dünyanın nüfusu süratle 8 milyara doğru yaklaşmaktadır. Dünyadaki doğal kaynaklarda herhangi bir artış olmazken bu kaynakları paylaşması gereken insan miktarı ise artmaktadır. Nüfustaki bu kontrolsüz artışla birlikte, teknolojiye gelişmeler ve sanayileşme üretim ve tüketim algısını tamamen değiştirmiştir. Üretim ve tüketimde yaşanan bu değişimler ise toplumun sosyal, ekonomik ve doğal çevreye karşı daha bilinçli bireyler yetiştirilmesini gerekli kılmaktadır. Günümüzde kesinlikle sürdürülebilir kalkınma kavramının belirttiği ekonomik ve toplumsal boyutlarının gözden kaçırılmaması icap etmektedir. Toplum bir yandan sosyal açıdan mevcut yaşam kalitesini sürekli olarak artırırken bir yandan da sahip oldukları maddi ve manevi kültürel değerlerini yeni nesle aktarabilme amacını gütmelidir. İşte belirtilen bu süreçte yine ancak sürdürülebilir kalkınma kavramının benimsediği ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilebilir. Nitekim çevre, ekonomi ve toplum olmak üzere üç boyutta ele alınan bu kavram, önce çevre sorunlarıyla birlikte insanlığın dikkatini çekmiştir fakat sürdürülebilir kalkınma ekonomik ve sosyal yönleriyle bütünlük arz etmiştir. Bu nedenle ilgili kavramların tüm derinliği ve önemiyle birlikte genç nesillere, yeni kuşaklara aktarılması elzemdir. Oluşabilecek sorunların engellenmesi ise her zaman ve her konuda olduğu gibi ancak eğitimle ve farkındalık kazandırmakla mümkün olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarının 2000’li yıllar sonrası hazırlanan öğretim programlarında da karşılık bulunduğu görülmektedir. Bu kapsamda ilkökul ve ortaokul düzeyi ise ayrı bir önem arz etmektedir. Nitekim aktarılacak ve kazandırılmak istenen sürdürülebilir kalkınma öğeleri ilkökul ve ortaokul öğrencileri için gerek bilgi, gerek beceri, gerekse tutum

düzeyinde olumlu çıktılara ulaşılması daha kolay ve kalıcı olacaktır. Bu nedenle ilkokul ve ortaokul düzeyinde öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma etmenlerinden sürdürülebilir çevre, ekonomi ve toplum bilincinin ölçülmesi ve bu konularda gençlere farkındalık kazandırılması toplumsal ve evrensel bir sorumluluktur. Türk Milli Eğitim Sistemi incelendiğinde hem sürdürülebilirlik kavramını hem de sürdürülebilir kalkınma kavramını konu edinmeye müsait ders disiplinlerinin olduğu görülmektedir. Özellikle sosyal bilgiler dersi, fen bilgisi dersi, biyoloji dersi ve coğrafya dersi bu konuda oldukça önemli derslerin başında gelmektedir. Öte yandan sürdürülebilir kalkınma öğelerine bakıldığında okul öncesinden, lisans tamamlanıncaya kadar ve her bir dersin içerisinde mutlaka kendisine yer bulması gerekmektedir. Lisans düzeyinde bir inşaat mühendisliği öğrencisi de, bir hukuk fakültesi öğrencisi de bir tıp fakültesi ya da turizm fakültesi, güzel sanatlar fakültesi, işletme fakültesi öğrencisi de sürdürülebilir kalkınmayı yapacağı mesleğinde merkeze alabilmeyi eğitim sürecinde öğrenmelidir. Her ders için önemli olan sürdürülebilir kalkınma, ilgili kavramların içeriğine baktığımızda kendisine en çok karşılık bulduğu öğretim programlarından biri kesinlikle sosyal bilgiler dersidir. Nitekim 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sosyal bilgiler öğretim programının ve bu bağlamda sosyal bilgiler dersinin vizyonu olarak "21. Yüzyıl becerilerine sahip, çağdaş, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, Türk kültürü ve tarihine bağlı, demokratik değerlerle bezenmiş, insan haklarına saygılı ve yaşadığı çevreye duyarlı vatandaşlar yetiştirmek" şeklinde ifadeler yer verilmiştir (MEB, 2005). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere sosyal bilgiler dersi ile sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları arasında yadsınamaz bir bağ bulunmaktadır. Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda kendine yoğun bir şekilde yer bulmuştur. Yine aynı şekilde 2024'te yenilenen öğretim programında sürdürülebilir kalkınmadan ve boyutlarından öğretim programı içinde bahsedilmiştir. Zira sosyal bilgiler dersi dün, bugün ve yarınları kendisine konu edinmekle birlikte bireylerin daha yaşanabilir bir dünya inşa etmelerini, en önemlisi de makbul bir vatandaş yetiştirmeyi arzulamaktadır. Kendisine sosyal bilim disiplinlerinin bulgularını konu edinen sosyal bilgiler dersi bu yönüyle sürdürülebilir kalkınma konularına geniş yer verilen bir öğretim programıdır. Sosyal bilgiler dersi toplumsal konulara duyarlı hak ve özgürlüklerini bilen çevrenin ve toplumun farkında ve yaşanan tüm olaylara karşı farkındalığı yüksek makbul vatandaşlar yetiştirmeyi planladığı için sürdürülebilir

kalkınma kavramı sosyal bilgiler öğretim programının vizyonu ile de tam örtüşmektedir. Öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmayı özümsemeleri ve erken öğrencilik dönemlerinde bu konuda farkındalık kazanmaları son derece önemlidir. Bir toplumun bir devletin geleceği çevreye karşı duyarlı, topluma karşı saygılı ve vazifelerinin sorumluluklarının farkında olan, aynı zamanda ekonomik süreçleri, iktisadî, girişimciliği, paylaşmayı, üretmeyi bilen bireylerle mümkündür. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınmanın öğrencilerdeki karşılığını artırmak öğrencilere bu konularda farkındalık kazandırmak büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle ortaokul düzeyindeki öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma ve boyutlarına yönelik mevcut bilgi ve farkındalıklarının tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Günümüz dünyasında çevre sorunları, ekonomik sorunlar ve toplumsal sorunlar sürekli ve hızlı bir şekilde artmaktadır. Bu doğrultuda da sürdürülebilir kalkınma kavramı, her geçen gün daha da önemli hale gelmektedir. Çünkü sınırlı kaynaklarla sınırsız ihtiyaçların karşılanması durumu insanoğlunu ister istemez bir frenleme ve kontrollü hareket etme zorunluluğuna itmektedir. Bu hususta sürdürülebilir kalkınma öğelerinin bütünü ile aynı oranda ilgilenmek gerekir. Ancak bu konuda herkes, ağırlıklı olarak çevre konusu ile ilgilenirken toplumsal sürdürülebilirlik ve ekonomik sürdürülebilirliği ihmal ettiği görülmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın üç temel ögesi olan sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir ekonomi ve sürdürülebilir toplum birlikte ele alınması gerekir. Çünkü sürdürülebilir bir ekonomi aynı zamanda çevrenin korunması demektir, sürdürülebilir toplum demek, aynı zaman da çevrenin korunması demektir. Bu üç boyut birbirini desteklemekte olup; biri diğeri olmadan olamaz, olsa da eksik olur. Onun için sürdürülebilir kalkınma öğelerini ayrı ayrı ele almak doğru değildir. Sürdürülebilir kalkınma son derece önemlidir. Ehemmiyetinden dolayı da bu konuda birçok bilimsel çalışma yapılmıştır ancak alan yazın incelendiğinde Türkiye’de 2010’lu yıllarda başlayıp günümüze kadar yapılan çalışmalarda daha çok sürdürülebilir çevre konusu ele alınmıştır. Ayrıca ilgili çalışmaların daha çok akademisyenler, öğretmenler, öğretmen adayları ve kaynaklarla yapıldığı, öğrencilerle yapılan çalışmanın ise sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ise sürdürülebilir kalkınmanın öğelerini oluşturan sürdürülebilir çevre, ekonomi ve toplum birlikte ele alınmış olup yani sürdürülebilir kalkınma tüm yönleriyle incelenmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda

araştırmanın ortaokul düzeyinde öğrencilere gerçekleştirilmesi literatürdeki boşluğu dolduracak mahiyettedir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Çok hızlı gelişen dünya ve değişen insan hayatları insanların da devletlerin de çevreye olan bakış açılarını değiştirmiştir. Bu bakış açısı insanların geçmiş dönemlere göre çevreye daha çok egemen olmak istemesine yol açmıştır. Böylece de toplumlar arasında çevreye egemen olma hususunda rekabetlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum Sanayi Devrimi'ne kadar çok yavaş ilerlerken, ülkelerin ve milletlerin çıkarları doğrultusunda çevreye egemen olma anlayışı, Sanayi Devrimi'yle birlikte hız kazanmıştır (Ertan, 2004). Çevreye egemen olurken gözden asla kaçırılmaması gereken en önemli konu ise şüphesiz sürdürülebilirliktir. Son zamanlarda dilimize iyice yerleşen ve tüm dünyada konuşulan 'sürdürülebilirlik' kavramı her açıdan önemlidir.

Sürdürülebilirlikle birlikte sürdürülebilir kalkınma da, önümüzdeki dönemlerde tüm dünya için son derece önemli konular içinde yer almaktadır. Türk Milli Eğitim Sistemi de bu konuya önem ve öncelik vermiştir. Hazırlanan öğretim programları ile bu konu eğitimde kendine hak ettiği yeri bulmuştur. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının özel ve genel amaçları sürdürülebilir kalkınma konusu ile ilişkilidir. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma konusunda yapılacak her çalışma dünyamız ve tüm insanlık için son derece önemlidir. Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya dair görüşleri ele alınmıştır.

1.4. Problem Cümlesi ve Alt Problem Cümleleri

Bu araştırmanın problem cümlesini ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma öğelerinden sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir ekonomi ve sürdürülebilir topluma ilişkin görüşleri oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda amacın daha da detaylı bir şekilde irdelenebilmesi için aşağıdaki alt problem cümlelerine cevap aranmaktadır. Her bir soru sürdürülebilir kalkınma öğelerinden sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir ekonomi ve sürdürülebilir toplumu içermektedir. Ayrıca sorular dünya sürdürülebilir kalkınma zirvesi hedeflerinden bazılarını da içermektedir.

1. Öğrencilerin mevcut sürdürülebilirlik algısı nedir? Sürdürülebilir yaşama ne tür katkıları olmuştur?
2. Sürdürülebilir çevre hakkındaki bilgileri nelerdir?

3. Temiz su ve dünyadaki suyun geleceği hakkındaki düşünceleri nedir?
4. Yenilenebilir enerji hakkında ne düşünmektedirler?
5. Sürdürülebilir toplum hakkındaki bilgileri nelerdir?
6. Nitelikli eğitim nedir? / Hakkında neler düşünüyorsunuz?
7. Sürdürülebilir şehirler nasıl oluşturulur / oluşturulabilir?
8. Sürdürülebilir ekonomi hakkındaki bilgileri nelerdir?
9. Sorumlu üretim ve sorumlu tüketim hakkında düşünceleri nedir?
10. Sürdürülebilir bir ekonomi modelinde teknoloji nasıl kullanılabilir?

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırma 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Sivas'ta faaliyet gösteren özel bir ortaokulla,
- Araştırma ortaokul 5, 6, 7. sınıf öğrencileri ile,
- Araştırma veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Varsayımları

- Bu çalışmada, görüşmelerde tüm öğrencilerin yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer verilen sorulara samimi ve içtenlikle yanıt verdikleri,
- Araştırmaya katılan öğrencilerin verdikleri cevapların gerçek duygu ve düşüncelerini yansıttığı,
- Görüşme süresi boyunca çalışılan öğrencilerin birbirleri ile etkileşime geçip görüşme konuları ile ilgili birbirlerini etkilemedikleri,
- Görüşmeler esnasında kontrol altına alınamayan dış faktörlerden bütün öğrencilerin aynı şekilde ve oranda etkilendikleri varsayılmıştır.

1.7. Tanımlar

Sürdürülebilirlik: Kökeni Latince bir olan sürdürülebilirlik kavramı, en sade ve yalın hali ile anlatılmak istenirse bir şeyin devamlılığını sağlayarak doğanın dengede tutulması olarak tanımlanmaktadır (Barlas, 2013).

Sürdürülebilir kalkınma: Günümüz insanların ve gelecek insanların, daha sağlıklı bir çevrede yaşamalarını temin etmeyi amaçlayan toplumsal, çevresel ve ekonomik hedefler arasında sistemli bir denge kurulması esasına dayalı gelişme ve

kalkınmayı sağlayan bir gelişim modelidir.” (Çevre Kanunu, 1983). Ayrıca sürdürülebilir kalkınma Brundtland Raporunda benzer ifadelerle: “Gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğinden ödün vermeden”, zamanın ihtiyaçlarını karşılayabilmektir (Brundtland Raporu, 1987)” şeklinde belirtilmiştir.

Sürdürülebilir çevre: Çevresel sürdürülebilirliğin tanımlanmasında ekolojik sürdürülebilirliğin öncülerinden biri kabul edilen Herman E. Daly, çevresel sürdürülebilirliği; sürdürülebilir ürün/hasat, sürdürülebilir atık imhası ve yenilenemeyen kaynakların dikkatli tüketilmesi olarak tanımlamaktadır (Daly 1991).

Sürdürülebilir toplum: Sosyal sürdürülebilirlik, toplumsal gelir dağılımında adalet, herkese sağlık, eğitim gibi sosyal hizmetlerin sunumunda etkinlik, cinsiyet eşitliği, siyasi hesap verme sorumluluğunu ve etkin siyasal katılımı sağlamayı hedef edinmektedir (Haris, 2000).

Sürdürülebilir ekonomi: Ekonomi, insanların ihtiyacı olan hizmetlerin ve malların karşılanmasında doğal kaynakların aşırı ve lüzumundan fazla tüketilmeden üretim işlevinin yerine getirildiği sürdürülebilir bir yapı olarak ifade edilmektedir. Sürdürülebilir ekonomi boyutu, sosyal ve çevresel boyutlara göre, çok daha uzun süre pazardaki kalıcılığı vurgulamaktadır (Onaran, 2014). Bir başka araştırmacı ise ekonomik sürdürülebilirliği, “hükümetin vergi ve harcama stratejilerinde bir değişiklik yapmaksızın mali yeterliliğin sağlanması ya da bütçe kısıtını gerçekleştirebilmek için mevcut mali duruşunu muhafaza edebilmesi” Marks, (2004) şeklinde tanımlamaktadır.

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilimlerin bulgularından yararlanan, disiplinler arası bir anlayışla, çevre ile insanların arasındaki ilişkiyi inceleyen, demokratik değerlerle bezenmiş, demokrasiyi yaşam biçimi haline getirmiş vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir disiplindir (Doğanay, 2005).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma problemimiz doğrultusunda sürdürülebilir kalkınma öğelerinin yansımaları, sürdürülebilirlik, sürdürülebilirlik ve eğitim ilişkisi, sürdürülebilirlik ve sosyal bilgiler ilişkisi ve ilgili çalışmalara ilişkin kuramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu konuda özellikle yurt içinde sürdürülebilir kalkınma ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiş, bu bölüme ayrıca ilgili çalışmalar başlığı altında yer verilmiştir.

2.1. Sürdürülebilirlik

Genel olarak baktığımızda sürdürülebilirlik devam ettirebilmek, bozmamak, güvenle ilerlemek, gelecek nesli ihmal etmemek gibi anlamlar içerir. Sürdürülebilirliğe tüm devletlerin, milletlerin her zamankinden çok daha fazla ihtiyacı vardır. Bir ülke hangi gelişmişlik ve güç düzeyinde olursa olsun, son yıllarda çevre toplum ve ekonomi konuları başta olmak üzere her açıdan sürdürülebilirlik o ülkenin tamamlayıcı bir parçası, hatta olmazsa olmazlar arasında yer almıştır. Doğal kaynakların süratle azalmaya doğru gittiği, doğal Ekosistemin bozulmaya başladığı, iklim değişikliklerinin ve iklim krizlerinin gün yüzüne çıktığı bu günlerde ve bu bozulmalara da ekseriyetle insan eylemlerinin sebep olduğu bir dünyada, elbette sürdürülebilirliğin önem kazanması gayet doğaldır ve elzemdir.

Sürdürülebilirlik için elbette dinamik olmak şarttır ancak yeterli değildir. Sürdürülebilirlik için her insan kuşağının bir sonraki kuşakla eşit olması gerekmektedir. Bu da yeni bir kuşağın her türlü yaşamsal refahının mevcut neslin refahından daha az ya da çok olmaması gerekir. Yani sürdürülebilirlik dinamiklik ile birlikte aynı zamanda kuşaklar arası denklik kavramını da eş zamanlı yordamalıdır (Vagner 2021'den akt. Uysal 2023).

Sürdürülebilirlik, başka bir ifade ile daimi olma yeteneği şeklinde adlandırılan ve değişik alanlardaki ilişkilerin birbirleri ile uyumlu hareket etmesi zorunluluğuna işaret eden bir kavramdır. Sürdürülebilirlik bu yönü ile irdelendiğinde, aslında ifade edilmek istenen şey gelişmeyi nitelendirirken, gelişme ile birlikte aynı zamanda bu

gelişimin önümüzdeki günlerde de devamının sağlanmasını amaçlandığı söylenebilir (Sencar, 2007). Sürdürülebilirlik adından da anlaşılacağı üzere sürekli kendini güncellemektedir. O nedenledir ki durağan değildir, sürekli dinamik olmak zorunda olan bir kavramdır. Aynı zamanda sürdürülebilirlik çevrenin ve doğal kaynakların doğal varlıkların niteliğini ve niceliğini eksiltmeden ekonomik büyümeyi gerçekleştirmektir.

Toplumun her kesimini ayrı ayrı kapsayan geniş çaplı bir strateji olan sürdürülebilirlik mevcut yapının içerisinde imkânlar dâhilinde etkin çözümler bulmayı amaçlar. Bunu da doğal dengeyi bozmadan gelecek kuşakları da düşünerek bütüncül bir bakış açısı ve yaklaşımıyla gerçekleştirir. Sürdürülebilirliğin odak noktasında ise kaynak sürekliliğini sağlamak vardır (Köşker ve Gürer, 2020).

2.2. Sürdürülebilir Kalkınma

Ekonomik, toplumsal ve çevresel sürdürülebilirlik arasında mükemmel dengenin kurulması ile hem bugünün insanının hem de önümüzdeki zaman diliminin insanların huzurunu saadetini korumayı amaçlayan kavram sürdürülebilir kalkınmadır (Hall, Daneke & Lenox, 2010). İnsanlar tarih boyunca gelişmek, kalkınmak, kendini ileriye taşımak, doğaya hâkim olmak, daha müreffeh, daha rahat ve daha huzurlu yaşamak için sürekli yeni icatlar geliştirmişlerdir. Tekerleğin icadından, uçağın icadına, mızrağın icadından, füzelerin icadına, sabanın icadından, robotların icadına kadar, çağımızda ise akıllı telefon, nano teknoloji, yapay zekâyâ kadar her bir buluşun ana amacı insanın rahatı ve doğaya hükmetme arzusu olmuştur. Bunun için yük taşımaktan kıtaları aşmaya, avcılıktan gezegen keşfine, toprağı sürmekten robot hizmetçi yapmaya, koca gezegeni avucuna sığdırmaya kadar uzanan bir icat serüveni süregelmiştir. Ve görünen o ki bu gelişim ve icat süreci dünyanın sonuna kadar daha da hızlanarak devam edecektir. İnsanın dünyanın hâkimi olma, diğer canlılardan daha konforlu ve daha rahat yaşama isteği, arzusu asla bitmeyecektir. Hatta bırakın dünyayı bu uğurda insanoğlu uzayı, diğer gezegenleri inceleme serüvenini bile çoktan başlatmış durumdadır.

Amacına uygun olarak elbette yoğun bir emeğin ve yüzyıllar boyu biriken bilginin sonucu olan bu icatlar ve buluşlar insana sayısız faydalar, kolaylıklar sunmaktadır fakat beraberinde önemli birtakım sorunları da getirmektedir. Ancak bu gelişmelerin zararları yakın zamana kadar çok hissedilmemiş çevreye ve insanlığa aşırı zararlar vermemiştir. Doğa kendisine yapılan ufak çaplı tahribatları hızla yenilemiştir. Ne var ki günümüzde ise bu zarar canlı hayatını tehlikeye sokacak boyutlara ulaşmıştır.

Hem önceki nesle hem bize sunulup, bizden de gelecek kuşaklara kalacak olan kısıtlı doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi doğal yapıyı hızla bozmaktadır. Bu doğal dengede bozulmanın yansımaları 17. ve 18. yüzyıllarda ormanların azalması, su ve hava kirliliği olarak açığa çıkmıştır (Karabıçak ve Armağan, 2004). Bu doğal dengenin bozulması giderek artmıştır. En nihayetinde doğa kendini yenileyemez kendisine verilen bu tahribatı tolere edemez duruma gelmiştir. İnsanlığı ve dünyamızın geleceğini tehlikeye atan bu durumun büyük bir sorun olduğu anlaşılır anlaşılmaz hem Sivil Toplum Kuruluşları (STK) hem de ülkeler insanların dikkatini çekmek, kamuoyu oluşturmak ve ortak varlığımız olan gezegenimize hep birlikte sahip çıkmak, hep birlikte çözüm üretmek için zaman zaman önemli organizasyonlarla bir araya gelmiştir. Yapılan bu konferanslarda bazı tedbirlerin alınması karara bağlanmıştır. Bu toplantılarda ‘sürdürülebilir kalkınma’ ve ‘sürdürülebilirlik’ gibi kavramlarda sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra yapılan her bir toplantıda tekrarlar zikredilmeye başlanan bu önemli kavramlar tüm devletlerin dil jargonunda süratle yerini almıştır. Bu kavramlardan sürdürülebilirliğin temelini Ortaçağ’a kadar uzandığı bilinmektedir. Bozdoğan (2005) sürdürülebilirlik kavramının 19. yüzyıl başlarında alan yazında somut olarak kendini göstermeye başladığını ve bu kavramın kendisini yenileyebilir olan tarım, ormanlar ve balıkçılık gibi kaynaklar hususunda ortaya çıktığından bahsetmektedir. Tıraş (2012)’a göre de benzer şekilde sürdürülebilirlik kavramı 1800’lü yılların başlarında balıkçılık, tarım ve ormancılık alanlarında da kullanılmıştır. Sürdürülebilirlik kavramının ekonomiyi ve toplumu da kapsamı ile kalkınmayla birlikte kullanılması ise 1900’lü yıllarda başlamıştır. Bu kavramlar tanımlanırken birçok farklı tanımlama yapılmıştır. Sürdürülebilirlik için en çok genel kabul gören tanım, belirli bir durumu devam ettirebilme, mevcut durumu muhafaza ve devamlılığını sağlayabilme becerisidir şeklindedir (Simpson & Weiner, 1989; akt. Becker, 2012). Ancak sürdürülebilir kalkınma kavramı günümüze yakın tarihlerde kullanılmaya başlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma için de aynı şekilde onlarca tanıma rastlamak mümkündür. Sürdürülebilir kalkınmanın birçok kabul edilmiş veya kabul edilebilir tanımı vardır bu önemli kavramı tek bir cümle ile açıklamak elbette olanaksızdır Mawhinney (2002). Sürdürülebilir kalkınma için de en fazla kabul gören tanımlar şu şekildedir: Bunlardan ilki 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’na hazırlanan “Ortak Geleceğimiz” isimli raporda kendisine yer bulmuştur. “Sürdürülebilir kalkınma bugünkü ihtiyaçların temini sağlanırken gelecek nesillerin yaşam kalitesinden

de taviz vermeksizin karşılamaya çalışan kalkınmadır”. Bu tanımla sürdürülebilir kalkınma (sustainable development) kavramı 1992 yılında Rio’da düzenlenen Birleşmiş Milletler (BM) Çevre ve Kalkınma Konferansında aynen kabul edilerek bir açıdan da resmiyet kazanmıştır (BM Dünya Zirvesi, 1992). Yine benzer ifadelerle sürdürülebilir kalkınma, ekonomik kalkınmayı gerçekleştirirken insan sağlığına ve doğal dengeye zarar vermeden, doğal kaynakları doğru bir şekilde kullanmak ve gelecek kuşağın da yararlanabileceği bir ortam bırakmaktır (Altunbaş, 2003). Bir başka tanımda ise sürdürülebilir kalkınma, ekonomik stratejileri geliştirirken doğan sistemlere karşı son derece duyarlı ve bir sonraki neslinde refahını göz önüne alarak çağın insanların ihtiyaçlarına yanıt verilmesini gerekli kılmaktadır (Ergün ve Çobanoğlu, 2012).

Bunlar gibi ve benzeri daha birçok tanımı olan sürdürülebilir kalkınmanın üç ana boyutu vardır. Bunlar ekolojik sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik ve ekonomik sürdürülebilirliktir. Çevresel sürdürülebilirlik, gerekli olan çevresel süreçleri, biyolojik çeşitliliği sağlamayı ve bu kaynakların sürdürülebilirliğini içerir. Sosyal sürdürülebilirlik; yerel özgüven, toplumsal şeffaflık ve toplum için bir benlik ortaya koymayı ve bunu pekiştirmeyi amaçlamaktadır. Sürdürülebilirliğin ekonomideki karşılığı ise yeni kuşağa bırakılacak zenginliği, ekonomik ilerlemeyi gerçekleştirip, kültürel ve doğal kaynaklar sağlamaktır (McIntyre, Hetherington & Inskeep, 1993 Akt. Faiz ve Bozdemir Yüzbaşıoğlu, 2019).

2.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Amaçları

Sürdürülebilir kalkınma 1972’den günümüze kadar yoğun bir gündemle, önemli toplantı, konferans vb. platformlara konu olmuştur. Sürdürülebilir kalkınmanın nihai amacı çevrenin toplumun ve ekonominin sürdürülebilirliğini sağlamaktır ve yapılan tüm çalışmalar bu amaca hizmet etmektedir. Yapılan tüm çalışmalarda bir takım hedefler planlar yaptırımlar sorumluluklar belirtilmiştir. New York’ta Eylül 2015’te düzenlenen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Gelişme Zirvesi’nde 2015’ten sonrası için küresel hedefler tartışılmış ve bu bağlamda 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi beklenen 17 ana amaç ve 169 alt amacı bulunan sürdürülebilir kalkınma hedefleri belirlenmiştir. Tüm devletler için son derece önemli yol haritası olan sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 17 ana maddesi tablo şeklinde aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 1. BM 2030 Sürdürülebilir kalkınma için küresel hedefler

BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (UNDP, 2015)

Tabloda görüldüğü üzere bu amaçlar;

1. Yoksulluğa Son;
2. Açlığa Son;
3. Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam;
4. Nitelikli Eğitim;
5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği;
6. Temiz Su ve Sanitasyon;
7. Erişilebilir ve Temiz Enerji;
8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme;
9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı;
10. Eşitsizliklerin Azaltılması;
11. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar;
12. Sorumlu Üretim ve Tüketim;
13. İklim Eylemi;

14. Sudaki Yaşam;
15. Karasal Yaşam;
16. Barış ve Adalet ve Güçlü Kurumlar;
17. Hedefler İçin Ortaklıklar; olarak belirtilmiştir.

Sürdürülebilir Kalkınma 2030 gündemi için; daha geniş ve kapsayıcı bir özgürlükle dünya barışını isteyen; insanlığın refaha ulaşması için bir hareket senaryosu olarak ifade edilmektedir (Aslan, 2021).

2.4. Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi

Çevre sorunları asla sınır tanımaz; devletlerin çizdiği resmi sınırlardan bağımsız olarak hızla yayılır. Hava, su, toprak kirliliği ülkelerin resmi sınırlarını da doğal sınırları da aşar. Onun için hiçbir ülke biz kendi sınırlarımız içinde çevreye dikkat edersek bize yeter diyemez. Çevre konusu gezegenimizin tüm paydaşlarının ortak meselesidir. Zira tüm insanların bir dünyası, bir gökyüzü vardır. Onun için tüm insanlık dünyaya sahip çıkmak, ortak mirasımızı hep birlikte korumak ve kollamak zorundadır.

Günümüzde yaşanan hızlı nüfus artışı buna bağlı olarak aşırı üretim ve tüketim dünyanın taşıma sınırlarını iyice zorlamaktadır. Tam burada Dünyamızın taşıma kapasitesi tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar 1972 de Büyümenin Sınırları Raporu ile hız kazanmış ve günümüzde önemini artırmıştır. Daha yaşanabilir bir dünya, geleceğe emin adımlarla yürüyen nesiller için sürdürülebilir kalkınma dünya gündeminde önemli bir yer tutmuştur. Bu konuda aşağıda verilen tabloda da gösterildiği gibi seminerler, sempozyumlar, zirveler, kongreler yapılmış, raporlar ve bildiriler yayınlanmıştır. Tüm dünyayı ilgilendiren ve tüm paydaşlara önemli ödevler ve sorumluluklar veren bu rapor ve bildirelerin bir kısmı bölgesel, bir kısmı ise ulusaldır. Tablo 2’de Dünya gündeminde önemli yer tutan bir kısım çalışmalar Tablo 2. de verilmiştir.

Tablo 2. Sürdürülebilir kalkınma için yapılan çalışmalardan bazıları

1	Büyümenin Sınırları Raporu (Roma Kulübü)	1972
2	Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (Stockholm Konferansı)	1972
3	Dünya Koruma Stratejisi	1980
4	Ortak Geleceğimiz (Brundtland) Raporu	1987
5	BM Çevre ve Kalkınma Konferansı (Rio)	1992
6	Avrupa Birliği Beşinci Çevre Eylem Programı	1992
7	Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu	1992
8	Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı	1994
9	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II)	1996
10	Rio+5 Forumu (Newyork)	1997
11	Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi	2000
12	Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi	2002
13	Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20)	2012
14	Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi	2015

Tablo 2’de sürdürülebilir kalkınma için yapılan çalışmalardan bazıları listelenmiştir bu başlıklar aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

2.4.1. Büyümenin Sınırları Raporu (Roma Kulübü) 1972

Kendilerini Dünya vatandaşları grubu olarak da adlandıran Roma Kulübü insanlığın geleceği için bilgi paylaşımı yapan düşünce kuruluşu olarak 1968 yılında İtalyan sanayici Aurelio Peccei ve İskoç bilim insanı Alexander King tarafından kurulmuştur. Dünyamızın artık yoğun sinyaller vermeye başlaması ile kuruluşundan kısa süre sonra “Büyümenin Sınırları” Raporu, Roma Kulübü’nün isteğiyle Massachusetts Teknoloji Enstitüsü tarafından 1972 yılında hazırlanmıştır (Bozlağan, 2005). Bu rapor genel hatları ile doğal kaynakları, sanayi sistemini, çevresel kirliliği ve bunlarla nüfustaki hızlı artış arasındaki bağlantıyı gün yüzüne çıkartmaktadır. Raporun sonucunda ise çevresel kaynakların bu şekilde aşırı kullanımından kaynaklı çevre sorunları ve doğal kaynak sıkıntısının daha da artacağı ve büyümenin durma durumuna geleceğine değinilmiştir (Özcan, 2018). Bu tehlikeli gidişe dur demek elbette Dünya ortak mirasının sahibi ve varisi olan tüm ülkelerin ve vatandaşlarının sorumluluğundadır. Tam yarım asır önce önemli konulara dikkat çeken bu raporun gereğine uygun olarak kıt kaynakları daha dikkatli kullanmak, gelecek neslin ihtiyaçlarını ve temel yaşam haklarını göz önünde bulundurmak ve dünyamıza saygılı davranmak gezegenimizin tüm fertleri için zorunlu, olmazsa olmaz bir ödevdir. Aksi halde aşırı nüfus artışı ve buna bağlı olarak da sanayi ürünleri üretimi ve

kaynaklarımızın aşırı tüketimi ile kısa sürede dünyamızın taşıma kapasitesinin sınırlarına gelinecektir. Buna çözüm aranırken elbette tüm çarklar birden durdurulacaktır. Zorunlu olarak yakın zamanda yaşadığımız pandemi sürecinde, tüm dünyadaki kapanmalar, insanların eve hapsolması, uçak, vapur, otobüs, araba vs. tüm vasıtaların kontak kapatmaları, fabrikaların, tesislerin, ağır sanayinin üretimine ara vermesi dünyada kısa süreli bir çevresel toparlanmaya sebep olmuştur. Bu süreçte doğanın hızlı bir şekilde kendini yenilediği söylenebilir. Ancak pandeminin bitmesi ile her şeyin eski haline döndüğü söylenebilir. Bu anlamda göller, nehirler, hava, su hızla tekrar kirletilmeye, karbon salınımı kaldığı yerden hızla devam etmeye başlanmıştır. Daha önce zorunlu olarak yaşanan bu kapanma durumu, dünyanın taşıma kapasitesi aşıldığı için dünyanın geleceği namına tekrar yapıma durumunda kalınırsa, bu zorunlu kapanma bu sefer evvelkinden daha büyük bir ekonomik ve toplumsal bunalıma sebep olacaktır.

“Büyümenin Sınırları” başlıklı bu çalışma sürdürülebilir kalkınma için ilk ve en ciddi çalışma olarak görülmelidir. Kapsamlı bir içerikle bir rapor şeklinde hazırlanan bu çalışma, artık büyümenin çevreden bağımsız olamayacağını büyümenin çevresel sorunların doğal sınırların göz önüne alarak gerçekleşmesi gerektiğini tüm dünyaya ilan etmiştir. Büyüme çevre ile uyumlu çevreye rağmen değil çevre şartları dikkate alınarak yani sürdürülebilir olarak gerçekleştirilmelidir. Aksi halde çevreden bağımsız büyüme dünyanın, insanlığın felaketi olacaktır.

2.4.2. Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (Stockholm) 1972

Dünya devletlerinin büyük çoğunluğunu oluşturan 113 ülkenin katılımıyla 5-16 Haziran 1972 yılında Stockholm’de gerçekleşen konferans, dünyamızı çok yakından ilgilendiren çevresel sorunlara ülkelerarası çözümler önermesinin lüzumunun resmi olarak belgelendiği ilk toplantı olması hasebiyle son derece ehemmiyetlidir. Yapılan bu toplantının iki önemli kazanımı olmuştur. Birincisi Nairobi merkezli Birleşmiş Milletler Çevre Programı’nın kurulması, ikincisi ise artık çevre sorunlarının küresel olma özelliğinin vurgulanmasıdır (Kaplan, 1999). Toplantıda 119 maddeden oluşan bir bildiri sunulmuştur. Bu bildirinin 5 ana başlığı bulunmaktadır.

- İnsan yerleşkelerinin yönetimi,
- Doğal kaynakların yönetimi,

- Genel doğa kirlenmesi,
- Denizlerin kirlenmesi,
- Kirlilikten bilgi sahibi olma ve kirliliğin sosyal, kültürel yönleri (Yavuz ve Keleş, 1983).

Bu bildirgenin ve konferansın kısaca devletlere söylediği; ülkeler kaynaklarını kullanırken doğaya zarar vermeyecek, sürdürülemeyen kalkınmadan uzak durulacak, çevreye verilen zarar ülke tarafından tazmin edilecek, eşitlik adalet ve yaşam standartlarını artırılması, devletlerin çevre korunması hususunda iş birliği yapması gerekliliği, devletlerin çevrenin korunması için etkin yasalar çıkarması gibi hususlar karara bağlanmıştır. Özetle dünya devletlerine herkesin temiz bir çevrede yaşayabilme hakkının olduğu bunun içinde tüm devletlilerin ortak çevreye karşı sorumluluğu eşit paylaşması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca “Birleşmiş Milletler İnsan Çevre Konferansı”nın başlangıç günü olan 5 Haziran “Birleşmiş Milletler Dünya Çevre Günü” olarak kabul edilmiştir (Karahana ve Aydın, 2019).

2.4.3. Dünya Koruma Stratejisi (1980)

1980 yılında önemli üç kuruluş (Uluslararası Doğal Kaynakları ve Doğayı Koruma Birliği, Dünya Yabani Hayat Fonu ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı) birlikte dünya koruma stratejisini hazırlamışlardır. Bu stratejide “sürdürülebilir kalkınma” kavramı ilk defa kullanılmıştır. Bunun haricinde Dünya Koruma Stratejisi, sürdürülebilir bir toplum farkındalığı oluşturabilmek için koruma ve geliştirme uygulamalarının birlikte değerlendirilmesini ön plana getirmiştir (Bozlağan, 2005). Hazırlanan bu stratejiye göre ekolojik süreçler, genetik çeşitlilik ve sürdürülebilir kullanım başlıkları öncelik olarak belirlenmiştir (Barlas, 2013). Bu çalışmanın göze çarpan en önemli özelliği ise daha sonra gerçekleşecek anlaşmalara temel teşkil etmesi yönünden önem arz etmesidir. Artık dünyamız ve geleceğimiz için sınır tanımayan bir kalkınma değil sürdürülebilir kalkınma politikaları gündeme alınmıştır. Dünya devletleri artık bu şekilde sürdürülebilir kalkınmanın farkına vararak, sınır tanımayan, her şeye rağmen kalkınmayı değil, sürdürülebilir kalkınmayı esas almaya başlamışlardır.

2.4.4. Ortak Geleceğimiz (Brundtland) Raporu (1987)

Brundtland Raporu, kısa süreli bir ekonomik fayda yerine daha uzun vadeli ve gelecek kuşağında ekonomik ve toplumsal çıkarlarını belirten bir çevresel kalkınma stratejisi öngörmüş olup bu strateji, çok önemli bir çevre bilincinin oluşturulmasını sağlayan bir aşamadır (Han ve Kaya, 2012). Brundtland Raporunda ulaşılması gereken bir hedef olarak ele alınan sürdürülebilir kalkınma o güne kadar mevcut olan kalkınma politikalarında tekrardan gözden geçirilmesini ön görmektedir (Turgut, 1997).

Bu raporda öne çıkan ana tema, kalkınmanın çevre ile olan uyumsuzluğu ve kalkınmak uğruna hiçbir kural sınır tanımadan çevrenin hunharca heba edilmesidir. Brundtland Raporunda çevre konusu ile birlikte tartışılan ve gündeme alınan başlıca meseleler aşağıda sıralanmıştır:

- Küresel çevresel bozulma,
- Ekonomik adalet,
- Doğal dünyayla yumuşak, dengeli ve sabit bir ilişki geliştirilmesi,
- Maddenin ve nüfus artışının sınırları,
- Gelecek nesillere karşı ahlaki sorumluluk,
- Dünya kaynaklarının eşit paylaşımı (Yakar, 2005).

Buradaki maddelere baktığımız zaman bu rapor sadece sürdürülebilir çevre değil sürdürülebilir toplum ve sürdürülebilir ekonomiden de bahsetmektedir. Bu anlamda nüfus artışının kontrolü, gelecek nesillere karşı ahlaklı davranılması toplum sürdürülebilirliği için son derece önemlidir. Adil bir ekonomi, kaynakların eşit paylaşımı maddenin dikkatli kullanımı ekonomik sürdürülebilirliğin temel taşları arasında gösterilebilir.

2.4.5. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı Rio (1992)

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili en önemli konferanslardan biri de Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde 3-14 Haziran 1992 tarihlerinde gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'dır. Bu konferansta sürdürülebilir kalkınma kavramları daha da büyük anlam kazanmış olup özellikle bu kavramların dünya devletleri tarafında bizzat uygulamaya geçirilmesine yönelik kararlar alınmıştır (Altınörs, 2012). Toplam 178 ülkeden 17 bin civarında delegenin katıldığı bu konferans, 1972'de Stokholm'de yapılan konferansa göre çok daha geniş bir katılımı ile gerçekleştiği

için “Dünya Zirvesi- Yeryüzü Zirvesi “ ya da “ Rio Zirvesi” olarak ta anılmaktadır ve bu güne kadar bu konuda atılan en önemli ve en büyük adımlar arasında gösterilebilir (İncedayı, 2004).

Bu kadar büyük katılımıla toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansında (Yeryüzü Zirvesi) gündem elbette ki sürdürülebilir kalkınma gerçeğidir. 1992 Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda Birleşmiş Milletler, tüm dünyada hükümetlerin kalkınma konusunda daha farklı düşünmesini ve yenilenemeyen kaynaklarımızın tüketilmesinde daha dikkatli olunması ve bundan sebep oluşan kirliliğin önlenmesi için çözümler geliştirilmesini amaçlamıştır. Bu zirvede sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk defa bir zirvenin adı olmuştur. Sürdürülebilir kalkınma kavramı tüm katılımcılar tarafından kabul görmüş ve benimsenmiştir. Ekonomik kalkınma, toplumsal kalkınma ve doğal çevrenin korunması zirvenin ardından yayınlanan bildiri de sürdürülebilir kalkınmanın üç ana bileşeni olarak öngörülmüştür. Ayrıca Rio ev sahipliğinde gerçekleştirilen bu konferansta “Gündem 21” olarak isimlendirilen bir eylem planı da Birleşmiş Milletler tarafından yürürlüğe konulmuştur (Erdem ve Ökmen, 2008). Konferansta yayınlanan belgeler arasında en çok öne çıkan Gündem 21’ belgesi, sürdürülebilir kalkınmayla ilgili olarak 40 bölümden oluşur ve 115 program alanı içermektedir. 21. Yy’da paydaş tüm ülkelerin iş birliğiyle uluslararası stratejik hareket ve uygulama planıdır (Yakar, 2005).

Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin genel bir çerçeve çizen Rio Konferansı genel kuralları oluşturmaktadır. Son derece önem arz eden bu bildirgede,

- Toplumsal adalet,
- Yoksullukla mücadele,
- Küresel ortaklıklar,
- Ülkeler arası işbirliği
- Üretim ve tüketim ürünlerindeki kalıpları,
- Katılım, çevresel standartlar, devletlerin sorumlulukları
- Sürdürülebilir kalkınma alanında uluslararası hukukun geliştirilmesi

hususunda bazı mevzulara yer verilmiştir (Alkış, 2009). Ayrıca bu bildiride bazı alt başlıklara da değinilmiştir.

Orman Prensipleri: Rio Bildirgesi ile ortak varlığımız olan ormanların tüm insanlara ve canlılara ait korunması ve tahrip olanların ivedilikle onarılması gerekliliği üzerinde durmuştur.

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi: Yeryüzündeki bitki ve hayvan türlerinin korunması ve her bir türün genetik çeşitliliğinin muhafaza edilmesi, korunması hedeflenmiştir.

İklim Değişikliği Sözleşmesi: Devletlerarası iş birliğinin getirdiği güçle iklim değişikliğinin önüne geçilmesi ve asıl amacı küresel iklim değişikliğine neden olan emisyonların zararını en aza indirecek düzeyde tutulmasını isteyen ve bu konuda devletlere çeşitli sorumluluklar getiren bir sözleşmedir.

Gündem 21: İnsanlığın 21. Yy'da ki ortak hedefleri Rio Çevre ve Kalkınma Konferansında sürdürülebilir kalkınma, olarak benimsenmiştir. Gündem 21, milletlerin kendi içinde ve milletlerarası oluşabilecek eşitsizliklere sürekli artan yoksulluğa, en büyük sorun olan açlığa, hijyen ve beslenme yetersizliği ile oluşan salgın hastalıklara, cahilliğe ve doğadaki bozulmalara dikkatleri toplamaktır.

2.4.6. Avrupa Birliği Beşinci Çevre Eylem Programı (1992)

Avrupa Birliği çevre stratejilerinin önemli bölümünü Çevre Eylem Programları oluşturmaktadır. Bu programlardan Beşinci Çevre Eylem Programı sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını ilk defa gündemine almasından dolayı büyük öneme sahiptir. Beşinci Çevre Eylem Programı'nda, yerel yönetimlere çevreyi koruma konusunda yetkilerinin olması dolayısı ile çok önem verilmiştir. Bununla birlikte sivil toplum kuruluşları, özel sektör işletmeleri ve meslek odaları da Beşinci Çevre Eylem Programı'nda önemi ortaya konulan başlıca kurumlardır (Mengi ve Algan, 2003).

Beşinci Çevre Eylem Programı'nda küresel tehlikelerden bahsedilmiş, aşırı karbondioksit salınımının yol açtığı sera etkisinden, metan, azotoksit vb. gazların emisyonlarının aşırı artmasının, dünyanın doğal dengesini bozacağı belirtilmektedir. Bu değişimlerin ise akabinde küresel ısınmayı hızlandırıp buzulların hızla eriyeceğini ve iklim değişikliğinin ve nihayetinde yine insan yaşamının olumsuz etkileneceği tartışılmaktadır.

2.4.7. Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (1992)

1992 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda kabul edilen "Gündem 21"de yer alan hüküm gereğince Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu, kurulması kararlaştırılmış ve 1993 yılında kurulmuştur. 1993'de kurulan, Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonunun amacı her bir ülkenin sürdürülebilir kalkınma hedeflerini oluşturmalarına destek olmak ve ülkelerin bu hedeflerden yararlanma durumlarını izlemektir (Yıkma, 2011). Kurulduğu 1992'den beri Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu uluslararası milletler mabeyninde sürdürülebilir kalkınma gündemini büyük ölçüde ilerletmiştir. Ayrıca Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmasıyla Rio'da alınan kararların uygulanma durumlarının da kontrol edilmesi hedeflenmiştir (Bozlağan, 2005; Özmehmet, 2008).

2.4.8. Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (1994)

Birleşmiş Milletler tarafından 1994 yılında Kahire'de, Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı gerçekleştirilmiştir (Çamur ve Vaizoğlu, 2007). Sürdürülebilir kalkınma kavramının nüfus ile ilişkili bir şekilde ele alınması konferansı bu açıdan önemli kılar (Bozlağan, 2005). Konferans sonucunda ise "Kahire Eylem Planı" kabul edilmiştir. Günümüz kalkınma politikalarının sürdürülebilir olmadığı "Kahire Eylem Planı"nda belirtilmiştir. Bu planda insanların aileleri ile su, gıda, giyecek, temizlik ve barınma fırsatlarının olmasının ve sağlıklı çevre koşullarının ve en doğal yaşamsal haklarının olduğu belirtilmiştir. Ayrıca planda, çevre, nüfus ve doğal kaynaklarla sürdürülebilir kalkınma arasındaki karşılıklı denge ve güçlü bir bağ olmasının önemi ifade edilmiştir (Ergün ve Çobanoğlu, 2012).

2.4.9. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II) (1996)

Birleşmiş Milletler tarafından Türkiye'de 1996'da İstanbul'da düzenlenen İnsan Yerleşimleri Konferansı, sürdürülebilir kalkınmanın konu ile ilgili gelinen noktada çok önemli bir yere sahiptir (Bozlağan, 2005). Konferansın amacı ise tüm dünya için büyük bir öneme sahip olan, tüm insanlar için yeterli barınma ve şehirleşen dünyada sürdürülebilir kentleşmenin, yerleşmenin gelişimi konularını görüşmektir. Konferansta, her insan için barınabileceği mekân ve insanların sürdürülebilir yerleşimleri hakkındaki konularıyla birlikte sürdürülebilir kalkınma endişelerinin odak noktasında insanların olduğunu ve bu insanların doğa ile uyumlu bir şekilde hayat sürebilme haklarının

olduğu belirtilmiştir (BM, 1996). Ayrıca kadın hakları, her insana barınma hakkının tanınması, şehirlerin iyileştirilmelerine finansal destek sağlanması, insan yerleşimlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak için mevcut koşullar ve uluslararası boyutta işbirliklerinin yapılmasında üstlenilen sorumluluklar Habitat Gündemi'nin konuları içinde yer almaktadır. Konferansın nihayetinde kabul edilen “Habitat Gündemi”nde, insan yerleşimlerinin önümüzdeki yıllarda muhtemel yüz yüze kalacağı sorunlar ve devletlerin bu problemlere karşılaşacağını gösteren bir önsözle birlikte gelecek 20 yıl içerisinde barınılacak insan yerleşkelerinin gelişim süreci ve sürdürülebilir insan yerleşimleriyle alakalı faaliyetlere yönelik hedeflere ve ilkelere yer verilmiştir (Yıldırım ve Göktürk, 2004).

2.4.10. Rio+5 Forumu (Newyork) (1997)

Rio Konferansının toplanmasından beş sene sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 23 Haziran 1997 tarihinde Rio+5 olarak adlandırdığı bir toplantıda yeniden bir araya gelmiştir. Bu toplantıda, “Gündem 21” kararları genel hatları ile değerlendirilmiştir. Ayrıca bu kararların uygulanma aşamalarında karşılaşılan problemler, finansal yetersizlikler, teknoloji transferi ve doğal kaynakların yeterli olmaması gibi konular göz önüne alınmıştır. Yapılan bu gözlemlerde ise, gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş olan ülkelerin hala ekonomik sıkıntılarının ve çevre problemlerinin devam ettiğini, bu konularda gelişmiş ülkelerdeki ilerlemenin göreceli olduğunu ve gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki farkın daha da arttığını Rio+5'te belirtmişlerdir. Bununla birlikte Dünya Zirvesi 2'de, amaçlanan gelişmelerin gerçekleşmediği, Rio Konferansı'nın istenilen sonuçları vermekten çok uzak olduğu sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi için daha radikal ve somut hamlelere ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır (Erdinç 2015). Her ülkenin fiziki ekonomik toplumsal yapısı göz önüne alındığında her bir ülke için sürdürülebilir kalkınma planı farklı ve öznel olmalıdır. Bu raporda da tüm ülkelerin kendi raporlarını kendilerinin oluşturmasının daha doğru olacağı ve kendi stratejik planlarını hazırlamalarının gerektiği de toplantıda görüşülen önemli konulardan biridir. Ayrıca tüm ülkelere dünyamız için son derece önem arz eden sürdürülebilir kalkınmadan asla taviz vermemesi bu konuda son derece hassas davranması gerektiği talebi iletilmiştir (Lazol, Muğal ve Yücel, 2008).

2.4.11. Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi: (2000)

Sürdürülebilir kalkınmanın hızla tüm dünya devletlerine yayılmasını isteyen Birleşmiş Milletler yoğun bir katılımı 147 ülke başkanı ve hükümet yetkilisi ile 6, 7, 8 Eylül 2000 tarihlerinde New York merkezli toplanarak insanlığın yeni binyılı için belirlenen hedefleri 8 bölüm ve 68 madde halinde Birleşmiş Milletler Yeni Binyıl Bildirgesi olarak hazırlamış ve kamuoyuna sunmuştur.

Hazırlanan bu yeni binyıl zirvesinde “Yeni Binyıl Kalkınma Hedefleri” olarak tanımlanan küresel hedeflere Dünyadaki tüm ülkelerin 2015 yılına kadar yani 15 yıllık bir zaman diliminde ulaşması kararı alınmıştır (Alkış, 2009). Yeni Binyıl Zirvesinde alınan kararlar, aşağıdaki sekiz ana hedefe ulaşmayı planlamaktadır, bunlar;

- ✓ Yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması
- ✓ Herkese evrensel boyutlarda eğitimin sunulması
- ✓ Kadınların her açıdan güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak
- ✓ Çocuk ve erken doğum ölümlerini azaltmak
- ✓ Anne sağlığını iyileştirmek
- ✓ HIV/AIDS gibi hastalıklarla mücadele etmek
- ✓ Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak
- ✓ Kalkınmak için küresel bir ortaklık kurmak (BM, 2000).

Hazırlanan bu binyıl hedeflerinde günümüze kadar ciddi bir yol alınmış ancak henüz hiçbir maddede istenen hedefe tam olarak ulaşamamıştır. Özellikle Avrupa’da yer alan gelişmiş ülkelerin, yoğunlukla Doğuda ve Afrika’da bulunan gelişmekte olan ülkelere ve az gelişmiş olan ülkelere destek olmadığı ve birleşmiş milletlerinde bu köprüyü gerçekçi bir şekilde kurmadığı sürece de bu hedeflere tam anlamı ile ulaşmak çok imkân dâhilinde olmadığı görünmektedir.

2.4.12. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (2002)

Birleşmiş Milletler Yeni Bin Yıl Zirvesinden 2 yıl sonra, Kuzey Afrika’nın Johannesburg, kentinde 26 Ağustos- 4 Eylül 2002’de sürdürülebilir kalkınmada yeni yol haritaları çizmek ve eski planları izlemek, tartışmak için Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Zirvenin asıl amacı ise Rio 1992 Konferansında alınan kararların uygulanmasında yaşanan sorunlara aksayan yönlere çözümler

üretmektir. Konferansta yapılan yoğun tartışmalar neticesinde hazırlanan sonuç bildirgesinin adı ‘istediğimiz gelecek’tir. Bu bildirmede insanın sürdürülebilir kalkınmanın merkezinde olduğu belirtilmiş ve alınan kararların uygulanacağı taahhüt edilmiştir. Taahhüt edilen konuların başında sağlık, suya ulaşım, enerji, tarım, gibi konularla birlikte çevrenin korunması da ele alınan konulardandır (Çevre Bakanlığı 2002).

2.4.13. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20) (2012)

Sürdürülebilir kalkınmanın önemenin her geçen yıl, hatta her geçen gün daha da arttığının farkında olan, Birleşmiş Milletler Brezilya’da “Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı” ve “Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’ndan” 20 yıl sonra, “Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nden” ise 10 yıl sonra, yeni bir konferans olan Rio+20 zirvesi ile bir kez daha toplanmıştır. 2012 Haziran ayının 21, 22 ve 23. günlerinde yapılan bu konferansın amacı, Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı ve Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde alınan kararları aradan geçen 10 yıllık ve 20 yıllık süreçte değerlendirmek, bu konferanslarda alınan kararların uygulanma düzeylerini ortaya koymak ve bunlara ek olarak birtakım yeni önlemler almaktır (Özyol, 2013). Konferansta, yeşil ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ele alınmış dünyamızın mevcut problemlerine karşı bir takım çözüm yöntemleri aranmış ve sürdürülebilir kalkınmanın boyutlarının uyumu amaçlanmıştır. Bu konferansta yapılan 29 oturum sonucunda “İstedğimiz Gelecek” adlı belge kabul edilmiştir (Yeşil, 2016).

Oy birliği ile kabul edilen bu belge ile

- Yoksulluk,
- Sosyal adaletsizlik,
- İşsizlik ve açlık

gibi dünyanın karşı karşıya kaldığı en büyük problemlere yenilikçi çözüm önerileri aramakta ve aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmanın sosyal ve ekonomik ve çevresel boyutları arasında birbirini destekleyen bir uyum sağlamaya çalışmaktadır (Altınörs, 2012).

2.4.14. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (2015)

Dünya sürdürülebilir kalkınma için en kapsamlı hedeflerin planlandığı Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi 2015 Eylül ayının 25, 26, 27 günleri arası New York'ta düzenlenmiş ve 193 Ülkenin katılımı ile gerçekleşmiştir. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde, "2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" kabul edilmiştir (Ar ve Çelik Uğuz, 2017). İnsanlığın ve dünyanın geleceği için son derece önemli olan bu hedefler, uluslararası konferanslar olan, 2000'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen "Binyıl Kalkınma Hedefleri" ve "2015 kalkınma politikaları" göz önünde bulundurularak belirlenmiştir (Uz, 2020). Planda, 17 hedef ve 169 alt hedef yer almaktadır. Planın amacı; insanların yaşamını daha da iyileştirmek, sefaleti, açlığı gündemden silmek, bütün insanlık için refahı teşvik etmek, doğayı korumak ve küresel iklim değişikliğine karşı etkin mücadele etmek olarak açıklanmıştır (BM, 2015). Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ve tüm dünya devletlerinin uyması beklenen 2030 için adeta bir yol haritası olan "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" aşağıda listelenmiştir. (BM, 2015):

- Yoksulluğa son vermek,
- Açlığa son vermek, gıda güvenliğini tesis etmek, beslenme şartlarını ve sürdürülebilir tarımı geliştirmek,
- Herkesin sağlık ve refah içerisinde yaşamasını sağlamak,
- Herkesi kapsayan eşit kalitede eğitim imkânları sunmak ve yaşam boyu öğrenmeyi sağlamak,
- Kadınları ve kız çocuklarını güçlü duruma getirmek ve cinsiyet eşitliğini sağlamak,
- Herkesin suya ve sanitasyona ulaşabilmesini ve bunun sürdürülebilirliğini sağlamak,
- Herkesin düşük maliyetli, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye ulaşabilmesini sağlamak,
- Herkesi kapsayan, sürdürülebilir ekonomik büyümeye katkı sağlayan ve insana yakışır işi desteklemek,
- Sağlam bir altyapı oluşturmak, sürdürülebilir sanayileşmeyi ve yeniliği desteklemek,

- Ülkeler arasında var olan ve ülkelerin kendi içlerindeki eşitsizlikleri gidermek,
- Şehirleri ve yerleşim birimlerini güvenli ve sürdürülebilir duruma getirmek,
- Sürdürülebilir üretim ve tüketimi gerçekleştirebilmek,
- İklim değişikliğinin sonuçları için önlem almak,
- Okyanuslardan ve denizlerden sürdürülebilir bir şekilde faydalanmak,
- Karasal ekosistemleri sürdürülebilir bir şekilde kullanmak, ormanları sürdürülebilir bir şekilde kullanmak, çölleşmeyle mücadele etmek, arazi kayıplarını engellemek ve biyolojik çeşitliliği korumak,
- Sürdürülebilir kalkınma için barışsever toplumları desteklemek, adaleti herkes için temin etmek ve hesap verebilir kurumlar oluşturmak,
- Sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığı yeniden sağlamak,

Bu ilkelerden başka zirvede sosyal, çevresel ve ekonomik konular ile ilgili başka hedefler de belirlenmiş olup bu belirlenen hedefler kapsamında sürdürülebilir kalkınma için daha somut adımlar atılmaya çalışılmıştır. Özellikle yukarıda da maddeler halinde verilen sürdürülebilir kalkınma hedefleri tüm ülkelerin, üniversitelerin, tüm şirketlerin, tüm sivil toplum örgütlerinin, kısaca her bir dünya vatandaşının gündeminde yer ettiği zaman bu hedefler daha hızlı gerçekleşecek ve dolayısıyla da dünya rahat bir nefes alacaktır.

2.5. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları

Sürdürülebilir kalkınmanın boyutlarına baktığımızda çevresel, ekonomik ve toplumsal kalkınma olmak üzere önemli üç boyutu bulunmaktadır. Bu üç boyut birbiri ile tam bir bütünlük halindedir. Küreselleşen dünyamızda sürdürülebilir kalkınmanın her bir ögesinin ayrı bir önemi olmakla birlikte bu üç boyut aslında birbirinin tamamlayıcısıdır. Küresel dünyada sürdürülebilir kalkınma çevresel, ekonomik ve toplumsal açıdan dünyada sınırların kalkmış olması ve küreselleşme kavramı ile de doğrudan bağlantılıdır. Küreselleşme, sınırların nerede ise her alanda kalkmasıdır. Ekonomide küreselleşme öncelikle hızlı ve kolay bir şekilde ekonomik ortaklıklar, ithalat, ihracat, iş gücü gibi faaliyetlerin yaygınlaşması olarak karşımıza çıkar. Ekonomik küreselleşmede teknik olarak, yayılma açısından, masrafların azalması, ulaşımında artış, hızlı ve anlık bilgi paylaşımı ve ticaretin önündeki birtakım engellerin

kalkması, toplumların bütünleşik ekonomik iş birliği olarak açıklanabilir. Diğer yandan küresel ısınma ve ozon tabakasında bozulmalar ile de çevre açısından küreselleşme kendisini ön plana çıkarmaktadır. Küreselleşme ile çevre sorunlarını da otomatik olarak yayılmaktadır. Bilindiği üzere hava, su, atmosfer kirlenmesi, orman yangınları, toprak erozyonu ya da çölleşme, kimyevi veya nükleer atıklar asla sınır tanımaz ve bu şekilde sınır ötesi oluşan çevre sorunları ekolojik küreselleşme olarak tabir edilebilir (Khor, 2001). Küreselleşmenin bir başka boyutu ise toplumların kaynaşması dünyanın adeta bir köye dönmesi olarak önümüze çıkar. Küreselleşme günümüzde, dünyanın farklı yerlerindeki devletlerin birbirlerine olan bağımlılıkları ile ulus-devletlerin hüküm alanları, işlevleri ve güçleri sil baştan yapılandırılmaktadır (Held ve ark., 1999). Yani küreselleşme kavramı sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutunu da kapsar. Bilim insanları genel olarak sürdürülebilir kalkınmayı ekonomi, toplum ve çevre olarak üç temel bileşenini birbiri ile tanımlamaktadırlar (Elkington 1997; Cohen vd. 2008; Divito & Bohnsack, 2017). Sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek, halk arasında yaygınlaşmasını sağlamak, boyutlarının arasındaki uyumla ve bu uyum toplumsal değişimi yönlendirmekle alakalıdır. Bu bileşenler, sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutu veya sürdürülebilir kalkınmanın sütunu olarak bilinir:

- Sosyal: Bu alan, insan grupları ve değerleri, ilişkileri ve kurumları ile ilgilidir.
- Ekonomik: Bu alan, kıt kaynakların tahsisi ve dağıtımı ile ilgilidir.
- Çevresel: Bu alan ise hem ekonomik hem de sosyal katkısını ve bunların çevre ile kaynaklar üzerindeki etkilerini içerir (Baker, 2006; Giddings, Hopwood & O'brien, 2002; Ekins, 2000; Kızılkın 2021).

Sürdürülebilir kalkınma demek zaten çevre demek, toplum demek, ekonomi demektir. Zira eğer kalkınmak için çevre yok edilirse bu kalkınma asla sürdürülebilir değildir, kalkınmak için toplum feda edilir ya da düşünülmez ise bu kalkınmada asla sürdürülebilir değildir, kalkınmada ekonomi olmaz ise bu ekonomide hiçbir şekilde sürdürülebilir değildir. Ve en kapsamlı sürdürülebilir kalkınma bu üç boyutun birlikte olduğu kalkınmadır. Özetle sürdürülebilir kalkınmanın çevre boyutu bir ülkenin doğal çevresinin yapısını doğal özelliklerini bozmadan büyümesidir. Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu ise ülkede kişi başına düşen milli gelirin artmasının uzun dönemde düşmeden yukarı yönlü olması ve güçlü ekonomik temellere kavuşması

istikrarlı bir şekilde büyümesidir. Sürdürülebilir toplum ise her açıdan toplumun ihtiyaçlarını beklentilerini göz önüne almayı içinde barındırmaktadır. Aşağıda sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutu ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2.5.1. Sürdürülebilir Çevre

Sürdürülebilir kalkınma hiç şüphesiz sürdürülebilir bir çevre ile gerçekleşebilir. Çevresel sürdürülebilirlik ise, doğal kaynakların devamlılığının ve varlığının sağlanması anlamına gelir. Doğa yaratılışı ve yapısı gereği her zaman kendini yenilemiştir. Beşerin eli değmeyen yerlerde doğada yere düşen her bir yaprak zamanla toprağa karışır, ölen bir bufalo kısa süre sonra ayrıştırılarak toprağa karışır, dağ yamacında oluşan bir göçük zamanla çıkan bitkiler ve otlarla kaplanarak doğal görünümünü kazanır, doğada insan eli değmeyen yerlerde hiçbir tahribat ve kirlilik göze batmaz. Ancak beşerin elinin değdiği yerlerde ise yoğun bir tahribat, kirlilik, aşırı israf, hızlı tüketim görülmektedir. Bu durum da doğal dengenin hızla bozulmasına sebep olmaktadır. Bu hususta insanoğlu yaşadığı çevreye ortak mirasımız olan dünyaya sıkı sıkıya sahip çıkmalıdır. Zaten insanın doğaya vereceği tahribatı önleyecek olan da yine insandır.

Sürdürülebilir çevre ya da diğer bir tabirle çevresel sürdürülebilirlik insanoğlunun doğaya verdiği tahribatlar gezegenimizin geleceğini tehlikeye sokacak boyutlara ulaşınca gündeme alındığı söylenebilir. Dünya çevre ve kalkınma komisyonu sürdürülebilir kalkınmayı, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama fırsatlarını ellerinden almadan günümüz kuşaklarının ihtiyaçlarını tedarik etmek olarak ifade etmektedir (Brundtland, 1987). Sürdürülebilir bir çevre için her zamankinden daha çok saygılı her zamankinden daha çok diğerkâmlı insanlara ihtiyaç vardır. Doğal çevremiz ancak kendisine verilen zararlardan dolayı rahatsız olan duyarlı, bilinçli insanlarla korunabilir. Sürdürülebilir bir çevre için duyarlı bir vatandaş özel araç yerine toplu taşımayı tercih eder, kaynakları (su, yakıt, enerji vb.) tüketirken son derece tasarruflu davranır, asla doğal yaşam alanlarına zarar vermez, plastik ürünlerin yerine cam ve çevre dostu ürünleri kullanır, geri dönüşüm konusunda da son derece duyarlıdır. Daha önce de belirtildiği üzere çevreyi yine çevrenin kirlenmesinde birincil sorumlu olan insan koruyacaktır. Çevreye sahip çıkılıp korunması hakkında hazırlanan ‘Çevre Kanunu’ çevrenin korunması ve etkin yönetimine yönelik olarak bu bilinçle hazırlanmış önemli adımların başında gelmekte olup, şuan kırkıncı yaşına doğru ilerlemektedir.

2.5.2. Sürdürülebilir Ekonomi

Bir ülkenin ekonomik olarak büyümesi büyük oranda sanayileşmeye bağlıdır. Sanayi ile sağlanan ekonomik gelişme ve büyüme önemli olmasına rağmen, nüfus artışıdaki hız büyümenin sunacağı faydalara engel olur. Nüfus artışıdaki hıza bağlı, kısıtlı kaynakların aşırı tüketimi ekonominin sürdürülebilir olmasına engel olmaktadır. Sürdürülemeyen bir ekonomi ise toplumu paniğe sürükler. Bu anlamda, çevrenin ve kısıtlı kaynakların görmezden gelinmesi, doğaya zarar verilmesi ve kaynakların kontrolsüzce tüketilmesi ile asla sürdürülebilir bir ekonomi oluşmaz. Ancak çevre koşulları göz önüne alınarak ve kısıtlı kaynaklar iktisatla harcanarak sürdürülebilir bir ekonomi mümkün olmaktadır. Çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik kavramı temiz çevre, doğa, kaynaklar, orman zenginliği, yaşam tarzı, toplumsal ilişkiler, idari sistemler, eğitim, gibi konularla ilgili iken, ekonomik sürdürülebilirlik alternatif ekonomik modelleri, hususan da çevreye duyarlı kalkınma anlayışını ifade etmektedir (Nasır, 2019). Bir şeyin devam etmesi veya ettirilmesi anlamına gelen sürdürülebilirlik, bugünü planlarken geleceği de göz önüne alan bir kavramdır. Ekonomi ile ilişkilendirildiğinde, bütün amacı koşulsuz kar elde etmek olan geleneksel kalkınma modelinin aleyhine sürdürülebilir ekonominin amacı dünyanın mevcut kaynaklarını korumak ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır.

Geri dönüşüme kazandırılmış bir ton atık kâğıdın, kâğıt hamuruna katılmasıyla 25-30 yılda ancak büyümüş olan yetişkin 8 ağacın kesilmesi önlenmektedir. Aynı şekilde elektronik cihazların işi bitince prizden çekilmesi, hiçbir şeyin ihtiyaç fazlası harcanıp israf edilmemesi sürdürülebilir ekonomi için son derece önemlidir.

2.5.3. Sürdürülebilir Toplum

Sürdürülebilir kalkınmanın bir diğer önemli boyutu da hiç şüphesiz sürdürülebilir toplumdur. Sürdürülebilir toplum denilince öncelikle akla gelen kavramlar saygı ve sevgidir. Topluma karşı saygı duyulmadan, insanlık sevilmeden sürdürülebilir bir toplum inşa edilemez. Sürdürülebilir toplum insanların kendisine duyulmasını istediği kadar diğer vatandaşlara saygı duymayı ve kendisini sevdiği kadar halkı sevmeyi gerekli kılar. Fakirliğin ortadan kalkması için israfın önlenmesi ve yine sosyal destek birimlerinin kurulması gerekir. Gelir eşitsizliğini ortadan kaldırmak için işverenin çalışanın hakkına riayet etmesi gerekir. Denizlerin, suların kullanımında yine insanların sadece kendini değil, toplumu düşünmesi, bir insan hasta olduğunda toplumu

korumak adına maske kullanmasına kadar adalet, eşitlik paylaşma gibi bütün kavramlar sürdürülebilir toplumun inşası için son derece önemlidir.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu tarafından öne sürülen toplumsal sürdürülebilirlik belirtileri aşağıda verilmiştir.

Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri (Özmehmet, 2008)

- Fakirlik sınırının altında yaşayan nüfus oranı
- Gelir eşitsizliği endeksi
- Cinsiyet Eşitliği: Ortalama kadın işçi ücretinin erkek işçi ücretine oranı
- Sağlık Beslenme durumu: Çocukların beslenme durumu
- Ölüm oranı 5 yaş altı çocuk ölüm oranı: Doğumda yaşam belirtisi
- Hijyen koşulları: Yeterli kirli su atık hizmeti alan nüfusun oranı
- İçme suyu: Temiz içme suyu bulabilen nüfusun oranı
- Sağlık hizmetleri: Temel sağlık hizmeti alabilen nüfusun oranı
- Bulaşıcı çocuk hastalıklarına karşı aşılama
- Doğum kontrol yöntemlerinin kullanılma oranı
- Eğitim düzeyi: İlkokul mezunu çocuk sayısı, lise mezunu yetişkin sayısı okuryazarlık yetişkin okuryazar oranı
- Barınma: Yaşama koşulları, kişi başına yaşam alanı,
- Güvenlik, suç: 100.000 kişi başına kayıtlı suç oranı
- Nüfus: Nüfusun değişimi, nüfus artış oranı
- Toplumsal açıdan sürdürülebilirlik; sosyal adaletin sağlanması, yoksullukla mücadele, adil bir gelir dağılımının sağlanması, katılımcı demokrasi ve yönetişime atıfta bulunmaktadır.

Ortak kültürel mirasın gelecek nesle dezenformasyona uğramadan aktarılması, sürdürülebilir toplum için son derece önemlidir. Toplumun genel çıkarları kesinlikle bireysel ya da grup menfaatlerinin önünde tutulmalı. Toplum dinamikleri eşitlik adalet yardımlaşma bilinci ile beslenmeli. Gerek ülkemizde gerekse tüm dünyada eğitim kurumları erken çocukluk döneminden itibaren çocuklara ilk ve ortaokullarda sürdürülebilir toplum dinamiklerini kavratmalı.

Ayrıca BM'ye göre yoksulluk ve ekonomik açıdan eşitsizlik yer yüzünde devam var olduğu sürece gezegenimiz her zaman başta toplumsal olmak üzere, ekonomik ve

ekolojik krizlere eğilimli olacaktır. Bu krizlerden dünyayı kurtarmanın yolu sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemektir. Sürdürülebilir kalkınma, herkesin temel ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlarken bir taraftan da daha iyi bir yaşam için tüm fırsatları doğayı, tabiatı incitmeden genişletmeyi gerektirir (BM, 1987).

2.6. Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim İlişkisi

Eğitim bireyin toplum hayatında yerini alması, gerekli bilgi, beceri ve değerleri elde etmesi, kişiliğini geliştirmesi açısından oldukça önemli bir yere sahip olmakla birlikte (Demir ve Demir, 2020), hem çevresel hem de sosyal problemlerin çözümünde insanda gerekli duyarlılık ve bilincin oluşması yönlerinden son derece de elzemdir. Her konuda her alanda olduğu gibi sürdürülebilir bir dünya ve sürdürülebilir kalkınmanın önündeki engellerin kalkması için en etkili aracın eğitim olduğu çeşitli çevrelerce (Hotinli, Eralp, Akpınar & Öztürk, 2013) vurgulanmaktadır. Eğitim sürdürülebilir kalkınma için son derece önemlidir ve bu konuda sürdürülebilir kalkınma için eğitim anlayışı yeni yeni gün yüzüne çıkmaktadır. Geleceğe hazırlık olarak yeni nesli bilinçlendirici bir eğitim ortaya koyan sürdürülebilir kalkınma için eğitim canlı ve yeni bir kavramdır. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramı ile birlikte eğitimde çevre, toplum ve ekonominin uzun soluklu geleceği göze alınmaya başlanmış ve öğrencilere bilinç kazandırılarak bu konuda karar alma sürecinin bir parçası olabilmesi amaçlanmıştır (Keleş, 2007). Sürdürülebilirlik için elzem olan değişim, eğitimle birlikte hem bir taraftan kolaylaşır hem de bir taraftan da gerçekleşir (Stibbe, 2009; Teksöz, 2013). Günümüzde sürdürülebilir kalkınma eğitimi, evrensel bir ihtiyaç olup son derece kıymetli bir eğitimidir (Bhagwanji & Born, 2018). Sürdürülebilir kalkınma için eğitimle, toplumun ve ülkelerin sürdürülebilir kalkınmaya olan bakış açıları pozitif yönde etkilenir ve bu sayede dünyamız güvenli ve sağlıklı bir şekilde ileri adım atabilir.

İnsanoğlu çevreye verdiği zararı, yine hiç şüphesiz ancak kendisi düzeltebilir. İnsanlık bunu idrak ettiğinde çevre eğitimine karşı gerekli olan bilişsel, duyuşsal ve davranışsal farkındalığı da mutlaka ortaya koyacaktır. “Özellikle 1980’lerde önemini daha çok artıran ‘sürdürülebilir kalkınma’ düşüncesi, gittikçe ‘sürdürülebilir çevre’ eğitimine doğru yön bulmuştur ve bu günde yaygın bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır” (Tanrıverdi, 2009).

“Sürdürülebilir Gelişme İçin Eğitimin On Yılı” olarak Birleşmiş Milletler tarafından 2004-2015 yıllarının ilanı ile siyaset dünyası, akademisyenler, eğitimciler ve

eğitim kurumları sürdürülebilirlik için eğitime ilgi göstermeye başlamışlardır. Birleşmiş Milletler sürdürülebilir bir gelecek için lazım olan değerlerin, eylemlerin ve hayat standartlarının toplumsal değişimle ancak sağlanabileceğini vurgulamıştır. Bu hususta her birey için kaliteli eğitim, sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri arasında önemle yerini almıştır (UNESCO, 2005).

2.7. Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Bilgiler Dersi İlişkisi

Sosyal bilgiler dersi insanı yakından ilgilendiren hayatın her alanı ile ilintili olarak geniş bir çalışma alanına sahip bir disiplindir. Sürdürülebilir kalkınmanın boyutlarına baktığımızda çevre ekonomi ve toplum olarak önümüze çıkan boyutları sosyal bilgilerle doğrudan alakalıdır. Sosyal bilimlerin çalışma alanının genişliği kullanarak kendisine içerik üreten ve bu içerikleri de disiplinler arası bir yöntemle sunan sosyal bilgiler, canlı ve işleyen yapısıyla, kaçınılmaz bir dönüşümün pençesinde olan dünyamızın mevcut gereksinimlerine yanıt vermesi açısından son derece önemli bir derstir (Türk ve Atasoy, 2021). Sosyal bilgiler dersinin ekonomi, tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, siyaset, vatandaşlık bilgisi ve felsefe konularını bünyesinde barındırması, sürdürülebilir kalkınma açısından ayrı bir ehemmiyete sahip olduğunun göstergesidir (Kaya ve Tomal, 2011). Sosyal bilgiler dersinin her bir disiplini sürdürülebilir kalkınma süreçleri ile paralellik gösterir. Bu konuda sosyal bilgiler disiplinlerine ayrı ayrı baktığımızda sürdürülebilirlikle bağlantısı daha iyi açıklanabilir. Sosyal bilimlerin içerisindeki önemli bir bölüm olan coğrafya disiplini; çevre, ekonomi, toplum içerikleri ile doğa ile insan etkileşimi üzerinde çalışmalarda bulunması nedeni ile sürdürülebilir kalkınma meselesinin disiplinler arası bir yaklaşımla sosyal bilimlerle irtibatını en iyi şekilde açıklamaktadır (Alkış, 2007). Yine Sosyal bilgiler dersini vatandaşlık eğitimi kapsamında baktığımızda ise vatandaş kelimesi, Eski Yunan tarihine uzandığımızda şehir devletlerinde rastlandığı görülmekle beraber günümüze kadar da değişik ülkelerde farklı vatandaşlık anlayışları hüküm sürmüş ve kelimenin anlamı genişleyerek, farklılaşmış ve zenginleşmiştir (Solakoğlu, 2020). Ancak her ülkenin nihai amacı makbul vatandaş yetiştirmeyi hedeflemektedir. Makbul vatandaş kavramı ise sürdürülebilirliğe tam destek veren birey anlamına gelmektedir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile 2024 yılında yayınlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı özel hedefleri, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde ifade edilen "Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ile Temel İlkeleri"

esas alınarak hazırlanmıştır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile yenilenen 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'yla öğrencilere kazandırılması amaçlanan hedefler aşağıda verilmiştir.

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip, lâik, demokratik, millî, manevi ve bunlarla uyumlu evrensel değerleri yaşatmaya istekli etkin vatandaşlar olarak yetişmeleri,
2. Kendini tanıyan ve gelişime açık bireyler olarak toplumsal rollerine ilişkin bilgi sahibi olmaları ve toplumsal birliğin sürdürülmesine katkıda bulunmaları,
3. Etkili iletişim becerilerine sahip olmaları ve toplumsal birliğin sürdürülmesine yönelik olumlu iletişim becerileri geliştirmeleri,
4. Yaşadığı çevrenin ve ülkemizin doğal çevre özelliklerini tanımaları, doğa ve insan arasındaki etkileşimi çözümlemeleri ve doğal kaynakları koruma sorumluluğuna sahip olmaları,
5. Sürdürülebilir bir yaşam için yerelden küresele insanın doğal ve beşerî çevre etkileşimini sorgulamaları,
6. Ülkemizde afetlerin etkilerinin azaltılması konusunda yapılması gerekenlere ilişkin öngöründe bulunmaları,
7. Ülkemizin bölgesel ve küresel sorunların çözümünde üstlendiği rolün önemini yorumlamaları,
8. Türk milletinin insanlığın ortak mirasına katkılarını, Türk tarihini, kültürünü, millî ve manevi değerlerimizi bilen, ortak kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi konusunda sorumluluk sahibi bireyler olmaları,
9. Türk tarihinin geçmişten bugüne taşıdığı devlet geleneğinin bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli olduğuna ilişkin çıkarımda bulunmaları,
10. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sürecinde Atatürk'ün ve Türk milletinin gösterdiği fedakârlık ve dayanışmadan yola çıkarak millî birliğin önemine yönelik çıkarımda bulunmaları,
11. Cumhuriyetin Türk milletine siyasi, sosyal ve kültürel katkılarını yorumlamaları,
12. Demokrasi ilkelerinin Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim yapısındaki rolünü ve ülkemizde demokrasinin gelişim süreçlerini yorumlamaları,

13. Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim yapısıyla demokrasinin ilkelerinin ilişkisini çözümlemeleri ve ülkemizde demokrasinin gelişim süreçlerini yorumlamaları,
14. Demokratik katılımın öneminin farkında olmaları, yakın çevrelerinden başlayarak demokratik katılım süreçlerini deneyimlemeleri,
15. Demokratik katılımın gerekliliğinin farkında olmaları ve yakın çevrelerinden başlayarak demokratik katılım süreçlerini geliştirmeleri,
16. Ekonominin temel kavramlarından yola çıkarak ekonomik faaliyetler ve üretimin millî kalkınmadaki rolünü çözümlemeleri,
17. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplumsal hayata etkilerini değişim ve süreklilik açısından yorumlayabilmeleri,
18. Sosyal bilimlere ilişkin metodolojik bilgiye sahip bireyler olarak toplumsal sorunlara ilişkin strateji ve çözüm üretmeleri,
19. Toplumsal sorunlara yönelik sosyal bilimlerin araştırma ve inceleme yöntemlerini kullanarak fikir ve çözüm üretmeleri
20. Öğrenme ve araştırma süreçlerinde bilişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanmaları ve dijital ortamlarda güvenlik ve gizliliğe ilişkin farkındalık kazanmaları amaçlanmaktadır (MEB, 2024).

Sosyal bilgiler dersi sürdürülebilir kalkınma amaçları açısından incelendiğinde; 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 1, 2 ve 3. hedeflere baktığımızda yetiştirilmek istenen vatandaş, birçok açıdan donanımlı olmakla birlikte, sürdürülebilir toplumu her açıdan kavramış bireyin de hedeflendiği görülmektedir. 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 4, 5, 6 ve 7. hedefler incelendiğinde programın yaşadığı çevrenin farkında yerelden küresele çevreyi gözetten doğal afetler hususunda bilinçli ve duyarlı çevre ve insan ilişkisinin farkına varması gibi ifadelerden anlaşılağı üzere sürdürülebilir çevre ile çok yakından ilişkili olduğı göze çarpmaktadır. 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 16. hedefte ise doğrudan ekonominin farkında olması ve milli ekonomi bilinci ile yetiştirilmek istenmesi sürdürülebilir ekonomi boyutunu kapsadığı görülmektedir. Buradan hareketle bakıldığında 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçlarının her biri ayrı ayrı sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkilendirilebilecek yapıdadır. Dolayısı ile yukarıda da belirtildiğı gibi sosyal bilgiler dersi öğretim programı yoğun bir şekilde sürdürülebilir kalkınma boyutları ile örtüşmektedir.

2.8. İlgili Çalışmalar

Güler (2023) çalışmasında Sosyal Bilgiler 5. Sınıf ders kitabında sürdürülebilir kalkınma amaçlarının yer alma biçimini çeşitli yönleri ile ele almıştır. Ayrıca sürdürülebilir kalkınmanın amaçlarını da, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki kazanımlarla olan ilintisini de açıklamaya çalışmıştır. Nitel desende tasarlanan çalışmada doküman analizine başvurulmuştur. Elde edilen verilerin analizinde ise içerik analizinden istifade edilmiştir. Araştırmasında “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları” olarak belirlenen 17 madde temel alınmıştır. Araştırmacı “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı ve “Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar” öğrenme alanlarında sürdürülebilir kalkınmanın yoğun olduğu, diğer öğrenme alanlarının ise kısmen ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Genel hatları ile de Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 5. sınıf seviyesindeki kazanımların sürdürülebilir kalkınma açısından eksik kaldığını belirtilmiştir.

Tıkışoğlu (2023) çalışmasını bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinde öğrenim gören 70 sosyal bilgiler öğretmen adayı ile yürütmüştür. Nicel veri toplama aracı olarak “Çevreye Yönelik Duyuşsal Eğilimler Ölçeği” “Kişisel Bilgi Formu, , Çevre Davranış Ölçeği ve “Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Ölçeği’ni, nitelde ise “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanmıştır. Nicel verileri betimsel ve çıkarımsal istatistikler, nitel verileri içerik analizi ile çözümlenmiştir. Sonuç olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından anlamlı farklılıklar oluşturduğunu gözlemlemiştir. Ayrıca adayların çevre okuryazarlığı, sürdürülebilir kalkınma ve epistemik inançlar konusunda farkındalık kazandıklarını gözlemlemiştir.

Arzak (2022) çalışmasında sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Sonuç olarak sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler dersinin etkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmayla alakalı konuları öğrendiklerini belirttiklerini ifade etmiştir.

Tekin (2021) sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik olarak öğretmenlerin değer ve inançlarını çeşitli değişkenler açısından belirlenmesini amaçladığı çalışmasında. 180 sınıf, 60 fen bilgisi, 50 sosyal bilgiler öğretmeni ile çalışmıştır.

Öğretmenlerin; hoşgörü ve sorumlulukları paylaşma algılarının yüksek olduğunu, eşitlik algılarının ise orta-yüksek düzeyde olduğunu, genel değer algılarının ise orta düzeyde olduğunu görmüştür. Öğretmenlerin farklı branşta olmasının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik değer algılarında anlamlı bir fark görmemiştir. Öğretmenlerin konuların öğretiminde sürdürülebilir kalkınma için karşılaştıkları engelleri ve seçtikleri yöntem ve teknikleri de araştırmıştır.

Tekiroğlu (2021) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre etiği farkındalıkları ve sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi” belirlemeyi amaçlamıştır. 207 sosyal bilgiler öğretmeni ile çalışmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının ve çevre etiğine karşı farkındalıklarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çevre etiği farkındalıklarının; mezun oldukları program, öğrenim durumu, çalışma süresi, cinsiyet, ve hizmet içi eğitim almaya göre anlamlı farklılık göstermemiş, ancak çevre konusunda duyarlı görme, çevre dersi almış olma ve çevreci kuruluşlara üye olma gibi açısından anlamlı fark görmüştür. Öğretmenlerin öğrenim durumu ve hizmet içi eğitim almalarına göre sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarında anlamlı fark görmüştür, cinsiyet, çalışma yılı, mezun oldukları program, çevre içerikli ders alma, çevreci kuruluşlara üye olma, kendini çevreye karşı bilinçli bir birey olarak görme açısından anlamlı fark görmüştür. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre etiği farkındalıkları ve sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Biçer (2021) araştırmasında “öğretmen eğitiminde sürdürülebilir kalkınma eğitiminin yeri ve önemini” öğrenmeyi amaçlamıştır. Sürdürülebilir kalkınma eğitimi alanında araştırma yapan akademisyenlerle nitel olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu ile çalışmıştır. Veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Akademisyenlerin sürdürülebilir kalkınmanın önem kazanmasında kaynakların tükenmeye başlamasının etkisinden ve ancak eğitim ile sürdürülebilir kalkınma farkındalığının artacağını, öğretmen eğitiminde bu konunun daha etkin bir şekilde görüldüğünü belirtmişlerdir. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma eğitiminde uygulamalı derslerin olmasını faydalı olacağı ve bu konuda öğretmen eğitiminin en iyi tarafının farkındalığı arttıracak olduğunu belirttiğini söylemiştir.

Uyanık (2021) Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevre ile ilgili tutumlarının sosyo-demografik durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Toplam 4278 katılımcının 27 maddeden oluşan Sürdürülebilir Çevre Tutum Ölçeği'ni içeren anket sorularına verdikleri yanıtları toplamıştır. Öğretmen adaylarının aldığı puanlar itibarıyla sürdürülebilir çevre tutumunu yüksek olarak ifade etmiştir. Katılımcıların üniversite, bölüm, cinsiyet, sınıf farkı ve çevre bilimi dersi alma durumlarına göre istatistiksel anlamlı farklılık bulunurken yaşadıkları bölge için anlamlı fark bulmamıştır.

Acar (2021) çalışmasında, 4. sınıf 59 sosyal bilgiler öğretmen adayı ile karma yöntem ile veri toplanmıştır. Nicel boyutta “Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığını Belirleme Ölçeği” ve “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitime Yönelik İnançlar Ölçeği” kullanmış. Nitel boyutta ise görüşme formu kullanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma eğitime alınmadan önceki ölçümlerle eğitime alındıktan sonraki ölçümlerinde anlamlı bir farkın olduğu, adaylarının bu eğitimle ilk defa karşılaşmalarının sonucu olarak yorumlanan, inanç düzeyine göre anlamlı bir değişkenliğin olmadığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan öğretmen adaylarına verilen bu eğitimden olumlu sonuçlar alındığını ve öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramına yönelik olumlu bakış açısı geliştirdikleri, bilinç ve farkındalıklarının arttığını söylemiştir.

Yıldız (2019) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre bilgisi ve sürdürülebilir çevre tutum düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Nicel çalışmasında 136 sosyal bilgiler öğretmeni ile çalışmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir çevre tutumlarının yüksek olduğunu, çevre bilgi düzeylerini ise olumlu olarak görmüştür. Ayrıca öğretmenlerinin çevre bilgileri ve sürdürülebilir çevre tutumlarının mesleki tecrübe ve cinsiyete göre anlamlı farklılık görmemiştir. Ayrıca öğretmenlerin çevre bilgisi ve sürdürülebilir çevre tutumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Aydoğan (2010) Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusuyla ilgili kazanımların öğretimine ilişkin görüşlerinin tespit etmeyi amaçlamıştır. Öğretmenlerinin konuyla ilgili kazanımların öğretiminde kullandıkları öğretim yöntemleri, yöntemi tercih nedenleri, kullandıkları araç-gereçler, şahsi yeterlilik ve öğrencilerinin kavrama düzeyleri ile ilgili görüşleri belirlenmiştir. 77 sosyal bilgiler

öğretmeni ile betimsel araştırma kapsamında anket uygulaması yapmıştır. Bulguların, öğrenci katılımını artırması ve bilginin kalıcılığını sağlamasının öğretmenlerin yöntem ve teknik seçimini etkilediği; bununla beraber sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusu ile ilgili kazanımların öğretiminde daha çok soru-cevap ve tartışma tekniklerini; araç-gereç olarak ise ağırlıklı olarak ders kitaplarını seçtikleri tespit edilmiştir. Farklı bölümlerden mezun olan öğretmenlerin sosyal bilgiler mezunlarına göre, öğrencilerin konu ile ilgili kazanımların öğretimine yönelik kavrama düzeylerine ilişkin görüşlerinin daha olumlu olduğunu görmüştür.

Türer (2010) çalışmasında, fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, “Sürdürülebilir Kalkınma” ile ilgili farkındalığını belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen “Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalıklarını Belirleme Anketi” kullanılmıştır. Analiz sonucunda, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmanın genel boyutlar açısından farkındalıklarının, oldukça yüksek olduğunu görmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının okuduğu bölüm değişkenine göre yapılan incelemede sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunda, sosyal bilgiler öğretmenliği öğretmen adayları yönünde anlamlı fark çıkmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutu üzerine yapılan genel farkındalık belirlenmesinde, öğretmen adaylarının en çok sosyal boyutun farkında oldukları, sırasıyla çevresel boyut ve ekonomik boyutun geldiği araştırmada ulaşılan bir diğer sonuçtur.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması, verilerin analizi başlıklarına yer verilmiştir.

3.1 Araştırma Modeli / Deseni

Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir toplum ve sürdürülebilir ekonomiye ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu araştırma nitel desende tasarlanmıştır. Nitel araştırma; öznenin temel rolünü belirlemek, az sayıda oluşan doğal vakayı ayrıntılı bir şekilde incelemek ve istatistiksel analiz biçimlerinden öte sözel verileri kullanmak için, esnek ve veri odaklı bir araştırma tasarımı benimseme yönünde olan bir sosyal araştırma biçimidir (Hammersley, 2013). Başka bir tanımda ise nitel araştırma yöntemini görüşme, gözlem, doküman incelemesi gibi veri toplama yöntemlerini kullanıp olayın ve algının doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmasına yönelik bir süreç izleyen araştırma yöntemi şeklinde tanımlanmıştır (Yıldırım, 1999). Görüşme tekniği ise, yirminci yüzyılın sonlarına doğru pek çok sosyal bilim alanında etkili bir veri toplama tekniği olarak öne çıkmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Yarı yapılandırılmış görüşme ise ilgili alanda derinlemesine çalışmalar yapılarak, görüşmeciye kendini ifade etme ve analiz yapmada kolaylık sağlamaktadır (Büyüköztürk vd., 2013). Yarı yapılandırılmış bir görüşmede soruların sıralanmasına ilişkin mantıksal ve anlatsal bütünlük içeren, kolaydan zora giden ve başlangıç ve geçiş ifadeleriyle anlatıyı kolaylaştıracak bir düzenlemenin önemi vurgulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede, görüşmeci sorularını ön hazırlık yaparak imkân nispetinde anlaşılır kılmayı amaçlar; görüşme boyunca da soruların anlaşılmadığı veya beklenmedik sorunların ortaya çıktığı durumlarda sorularını tekrar düzenleyip katılımcıya yeniden yöneltir (Polat, 2022). Bu çalışmada da yarı yapılandırılmış görüşme tekniği bilimsel bütün adımlara riayet edilerek ve araştırmanın amacı ve önemi göz önüne alınarak titizlikle yürütülmüştür.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Sivas il merkezinde bulunan özel bir ortaokulda öğrenim gören 5, 6 ve 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bu kapsamda her sınıf düzeyinden 15 öğrenci olmak üzere toplam 45 öğrenci araştırmanın çalışma grubuna dâhil edilmiştir.

Tablo 3. Araştırmanın çalışma grubuna ait sınıf ve cinsiyet durumları.

Sınıf	Öğrenci Sayısı	Kız	Erkek
5.sınıf	15	8	7
6.sınıf	15	7	8
7.sınıf	15	9	6
Toplam	45	24	21

Tablo 3 incelendiğinde çalışma grubunda; 5. sınıf düzeyinde 8 kız ve 7 erkek olmak üzere 15 öğrenci; 6. sınıf düzeyinde 7 kız ve 8 erkek olmak üzere 15 öğrenci ve 7. sınıf düzeyinde 9 kız ve 6 erkek olmak üzere 15 öğrenci olmak üzere toplam 45 öğrenci yer almıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Veriler araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken önce konu ile ilgili literatür taraması yapılarak madde havuzu oluşturulmuştur. İlk olarak hazırlanan bu sorular dil bilgisi ve noktalama açısından değerlendirilmek üzere 2 Türkçe öğretmenine okutulmuş ve hazırlanan maddeler her öğretmenin yönlendirmesi ile şekil, yazım ve noktalama açısından düzenlenmiştir. Bu madde havuzundan oluşturulan 13 maddelik görüşme formuna yönelik bir ölçme-değerlendirme uzmanı, 2 alan eğitimcisi ve 3 sosyal bilgiler öğretmenin görüşleri ayrı ayrı alınmıştır. Ölçme uzmanı maddelerde 3 tanesinin çıkarılmasını 4 tanesinin de düzenlenmesini önermiştir. Alan eğitimcilerinden biri ise 2 sorunun çalışma alanını daha geniş olarak kapsamasını sağlaması açısından soruyu revize etmeyi önermiştir. Sosyal bilgiler öğretmenleri ise maddelerin son halini gayet uygun bulmuşlardır. En son dil bilgisi şekil ve noktalama açısından Türkçe öğretmeninden görüş alındıktan sonra 10 madde halinde yarı yapılandırılmış görüşme formu son şeklini almıştır.

Araştırmanın daha sağlıklı olması ve çalışılan öğrencinin her bir maddeye daha rahat zaman ayırabilmesi için her bir görüşmede, bir öğrenciye en az 20-30 dakika zaman ayrılması planlanmıştır. Bu çalışma için kız-erkek sayısı dengeli olacak şekilde ve akademik başarı açısından da son döneme ait karne notları düşük-orta-yüksek olmak üzere farklı akademik başarı düzeylerinden oluşan 45 ortaokul öğrencisi ile görüşme yapılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

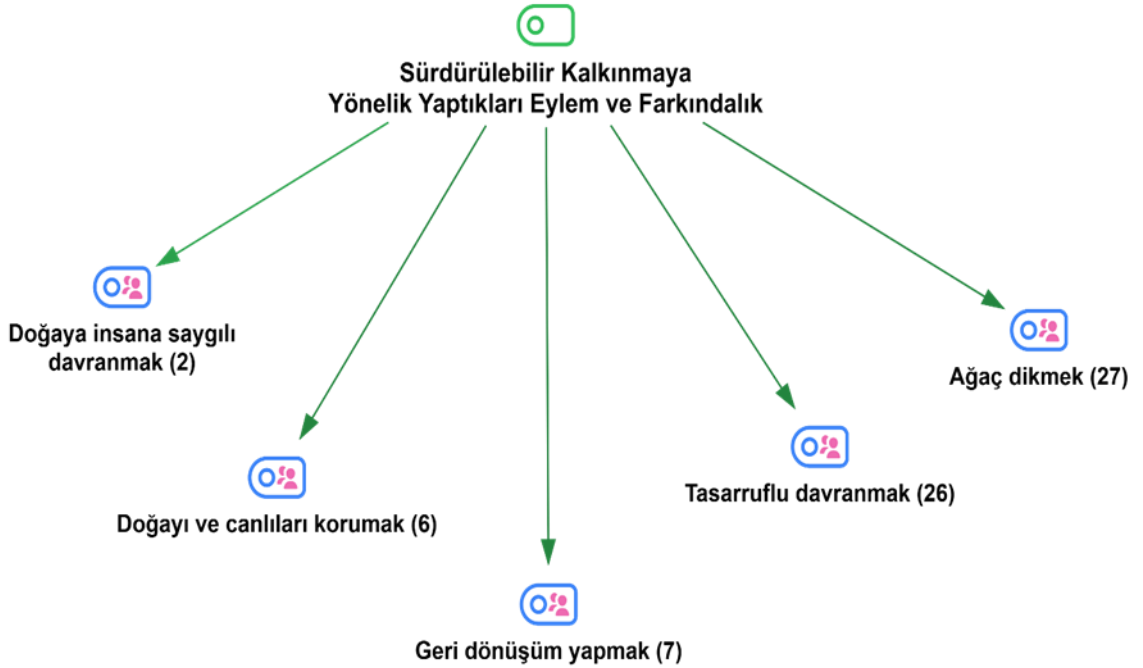
Araştırma için verilerin doğasına göre içerik analizi esas alınmıştır. Görüşmelerden gelen cevaplar incelenerek nitel veri analizi süreci göz önüne alınarak çeşitli kategori ve alt kategoriler oluşturularak içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizleri de kendi içinde meta-analiz, meta-sentez (tematik içerik analizi) ve betimsel içerik analizi olarak üç farklı yöntem ile birbirinden ayrılmaktadır (Çalık ve Sözbilir, 2014). İçerik analizi; nesnel, ölçülebilir, doğrulanabilir bilgilere ulaşmak amacıyla doküman, metin ve evrak gibi pek çok farklı materyali belli kurallar dâhilinde (örnekleme, kodlama, kategori vs.) analiz etmeyi amaçlayan nitel araştırma yöntemi içerisinde yer alan bir tekniktir (Metin ve Ünal, 2022).

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir çevre, toplum ve ekonomiye ilişkin görüşleri başlıklı araştırmanın bu bölümünde, araştırma problemine bağlı olarak oluşturulan alt problemlere ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Öğrencilerin Sürdürülebilir Kalkınmanın öğelerine dair görüşlerini almak amacıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yapılan görüşmeye ilişkin cevaplarından oluşan bulgulara yer verilmiştir. Ayrıca cevapların alt problem cümleleri temalandırılmış olup her bir tema frekans değeri büyükten küçüğe doğru olacak şekilde sıralanıp tablolar halinde verilmiştir. Bununla birlikte ayrıca her bir alt problem cümlesi için MAXODE programında şekillendirilerek her bir maddede o şekle de yer verilmiştir. Görüşme sorularına verilen yanıtlar neticesinde elde edilen bulgular içerik analizi yapılarak yorumlanmıştır.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Şekil 1. Katılımcıların Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Yaptıkları Eylemler

Tablo 4. Katılımcıların sürdürülebilir çevre, toplum ve ekonomi ile ilgili eylemleri

TEMALAR	f
Ağaç dikmek	27
Tasarruflu davranmak	26
Geri dönüşüm yapmak	7
Doğayı ve canlıları korumak	6
Doğaya insana saygılı davranmak	2

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ‘Sürdürülebilir çevre, toplum ve ekonomi ile ilgili senin bu zamana kadar katıldığın bir eylem ya da farkındalık çalışması/etkinliği var mı? varsa nelerdir?’ sorusu yöneltilmiştir. Öğrenciler bu konuda genellikle bir şeyler yaptıklarını ve bu konunun farkında olduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin verdiği bu cevaplar genel olarak 5 tema etrafında toplanmıştır. Oluşturulan bu temalarda frekans yoğunluğuna göre büyükten küçüğe doğru olacak şekilde sıralanmıştır. Oluşan sonuç ve temalar Tablo 4’te gösterilmiştir. Tabloya ve temalara ilişkin bulgular aşağıdaki gibidir.

Bu soruya yönelik temalar frekans yoğunluğuna göre; **Ağaç dikmek** (f=27), **Tasarruflu davranmak** (f=26), **Geri dönüşüm yapmak** (f=7), **Doğayı ve canlıları korumak** (f=6), **Doğaya insana saygılı davranmak** (f=2) olarak sıralanmıştır. Öğrencilerin bu konuda en çok ağaç dikme eylemi yaptıkları gözlenmiştir. İnsanlara saygılı davranmak ise 2 frekans değeri ile en az yapılan eylem olarak belirlenmiştir. Tasarruflu davranmak ise 26 frekans yoğunluğu ile en çok yapılan ikinci eylemdir. Geri dönüşüm ve doğayı ve canlıları korumakta öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma için yaptıkları eylemler arasında yer almaktadır.

Aşağıda ortaokul 5, 6, 7. Sınıf öğrencilerinin Sürdürülebilir çevre, toplum ve ekonomi ile ilgili senin bu zamana kadar katıldığın bir eylem ya da farkındalık çalışması/etkinliği var mı? Varsa nelerdir? sorusuna yönelik doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

K 4. Evet suları dikkatli kullanıyorum ışıkları da gereksiz yanınca kapatırım, elektronik cihazlarda işlem bitince de fişlerini çekerim.

K 6. Evet var, ilkokuldayken senin de dikili bir ağacın olsun diye bir kampanya katılmıştım ve çevremiz için ağaç diktim.

K 17. Sınıf arkadaşlarımızla okul bahçesindeki ağaçlara kuşlar için yuva yaptık, bahçeye fidan diktik, başka okullarda ihtiyacı olan çocuklara yardım yaptık.

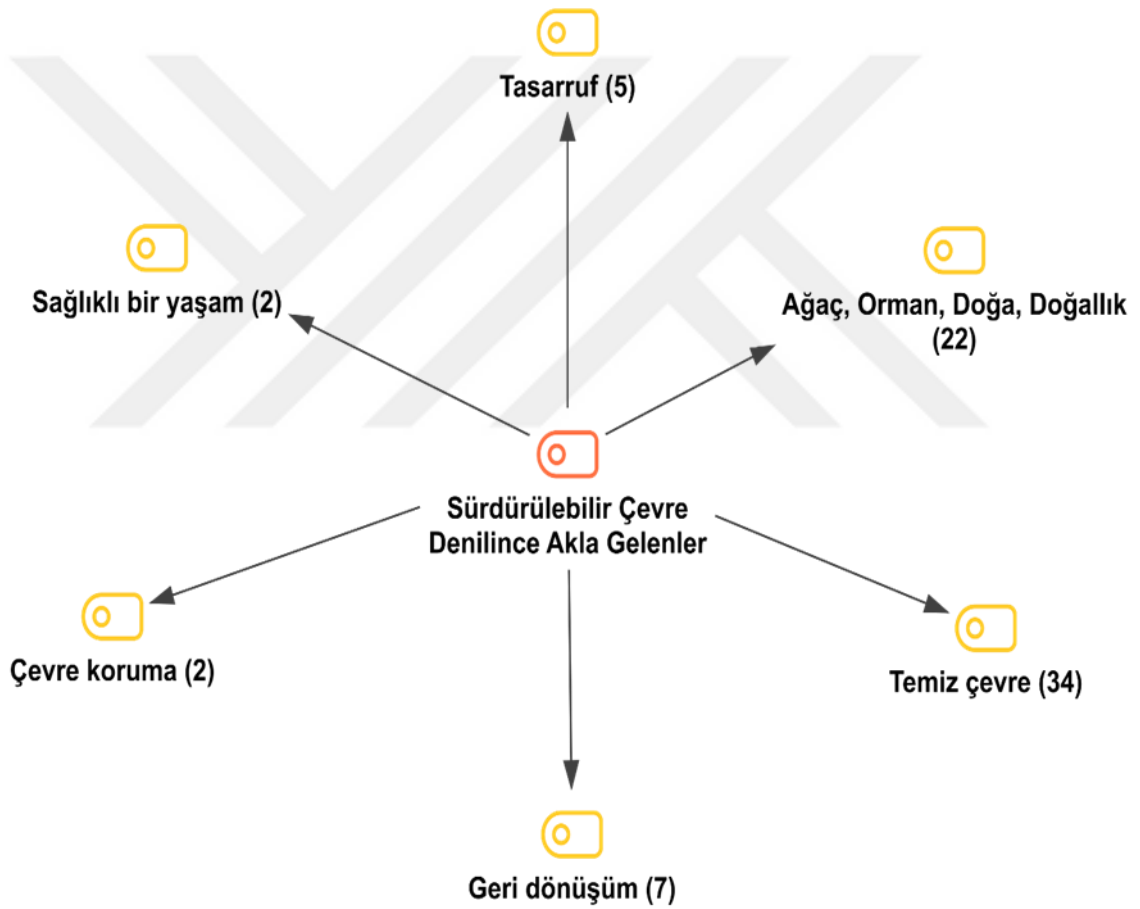
K 24. Fidan dikimine katıldım, suları ve elektrikleri her zaman düzenli kullanırım genel olarak her konuda israfa karşıyım.

K 43. Bulaşıkları sudan geçirmeden makineye dizeriz, suları dikkatli kullanıyorum. En önemli hayat kaynağımız su çünkü.

K 45. Işıklara dikkat ederim, gereksiz bir lamba görünce söndürürüm, suları da asla israf etmem.

Öğrenciler genel anlamda sürdürülebilir kalkınmanın farkında oldukları ve bu hususta hemen hepsinin bir ya da bir kaç faaliyetinin olduğu görülmüştür.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Şekil 2. Katılımcıların Sürdürülebilir Çevre Kavramına Yükledikleri Anlamlar

Tablo 5. Katılımcıların sürdürülebilir çevre kavramına yükledikleri anlamlar

TEMALAR	f
Temiz çevre	34
Ağaç, Orman, Doğa, doğallık	22
Geri dönüşüm	7
Tasarruflu olmak	5
Çevrenin korunması	2
Sağlıklı bir yaşam	2

Öğrencilerle yapılan görüşmede sürdürülebilir çevre hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların verdiği cevaplar 6 tema etrafında toplanmıştır. Bu temalar frekans yoğunluğuna göre sıralanmıştır. **Temiz çevre** (f=34), **Ağaç, orman, doğa ve doğallık** (f=22), **geri dönüşüm** (f=7) **Tasarruflu olmak** (f=5) **Çevrenin korunması** (f=2) **Sağlıklı bir yaşam** (f=2) olarak sıralanmıştır. Öğrenciler sürdürülebilir çevre denilince aklınıza ne geliyor sorusuna karşı en fazla frekans değeri ile “temiz bir çevre” geldiğini belirtmişlerdir. Bunu ağaç orman doğa ve doğallık teması izlemektedir. En az olarak ise 2 frekans değeri ile “sağlıklı bir yaşam” ve “çevre koruma” gelmektedir.

Aşağıda ortaokul 5, 6, 7. Sınıf öğrencilerinin Sürdürülebilir çevre denilince aklınıza neler geliyor? sorusuna yönelik doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

K 3. Tasarruf yapmak, bilinçaltında sürekli çevrenin korunması ve insanlara temiz bir dünya bırakmak.

K 9. Sürdürülebilir çevre denilince elbette aklıma; temiz su ve temiz dünya, temiz bir çevre ve oksijenin bol olması.

K 21. Çevre kirliliğinin, su kirliliğinin, toprak kirliliğinin, hava kirliliğinin olmadığı bir dünya.

K 25. Hava kirliliğinin, su kirliliğinin olmaması ormanların insan eliyle yakılıp yok edilmemesi.

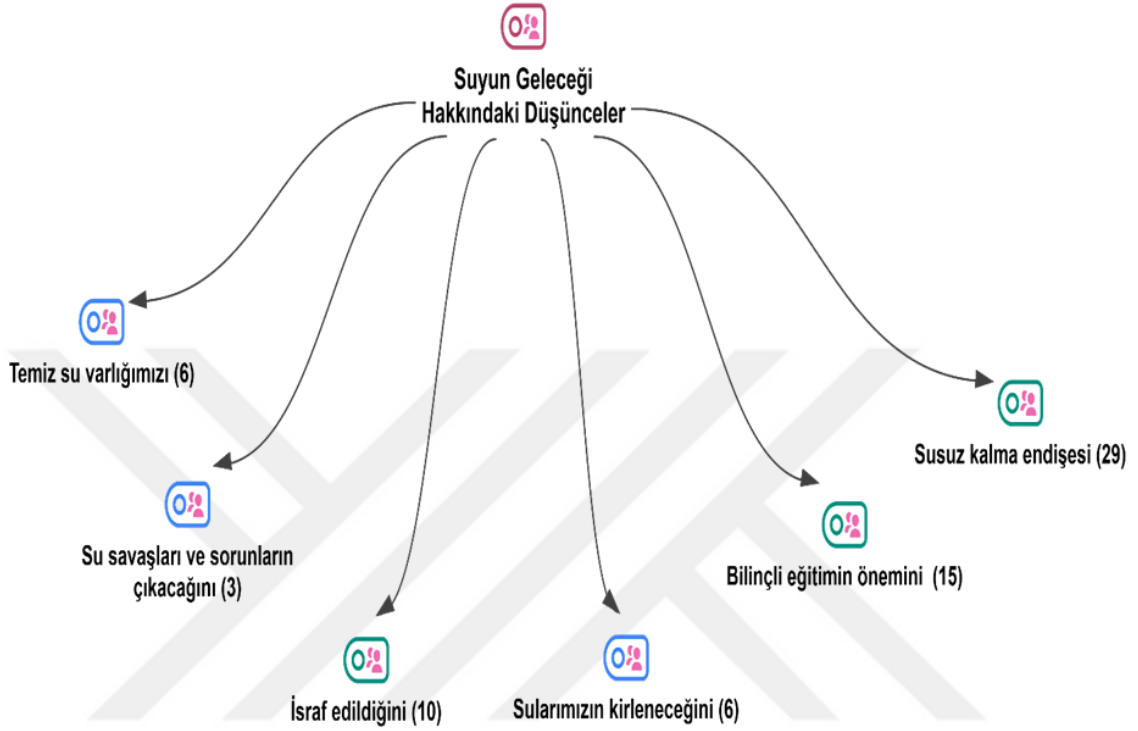
K.35. Fosil yakıt tüketmeyen elektrikli araçlar, çevreye önem verilen bir dünya, ağaçların korunması ve sürekli ağaç dikilmesi.

K 40. Yenilenebilir enerji kaynaklarının tüketildiği bir dünya, bol bol elektrikli araçlar, çevreye önem veren insanlar, ormanlarımızın korunması.

Burada öğrencilerin yoğunlukla temiz çevre vurgusu yapmaları ve ağacın, ormanların, yeşilliğin önemini kavramış görünmeleri dünyanın aşırı kirlenme ve orman

tahribatlarına yoğunlukla maruz kaldığı günümüzde sürdürülebilir bir çevre adına son derece önemlidir.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Şekil 3. Katılımcıların Suyun Geleceği Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 6. Katılımcıların suyun geleceği hakkındaki düşünceleri

TEMALAR	f
Susuz kalma endişesi	29
Bilinçli eğitimin önemi	15
Aşırı israf edilme	10
Temiz su varlığının azlığı	6
Sularının kirleneceği	6
Su savaşları ve sorunların çıkacağı	3

Katılımcılarla yapılan görüşmede temiz su ve dünyadaki suyun geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz? sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar tablo 6’da temalandırılmıştır ve bu temalar frekans yoğunluğuna göre büyükten küçüğe sıralanmıştır; **Susuz kalma endişesi (f=29)** **Bu konuda bilinçli eğitimin önemi (f=15)** **Aşırı israf edilme (f=10)** **Sularımızın kirleneceği (f=6)** **Temiz su varlığının azlığını (f=6)** **Su savaşları ve sorunların çıkacağı (f=3)** şeklinde sıralanmıştır. Öğrenciler en

fazla yüklemeyi susuz kalma endişesi temasına yüklemişlerdir. Bunu bilinçli eğitim ve israf etme izlemiştir. Sularımızın kirleneceği ve temiz su varlığı teması aynı frekans değerine sahiptir. Su savaşları ve büyük sorun çıkabilir diyen 3 öğrenci bulunmaktadır.

Aşağıda ortaokul 5, 6, 7. Sınıf öğrencilerinin Temiz su ve dünyadaki suyun geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz? sorusuna yönelik doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

K 1. Gelecekte temiz suyun kalacağını sanmıyorum. Çünkü çok bilinçsiz bir şekilde sularımız israf ediliyor.

K 8. Sular çok düzensiz kullanılıyor bu şekilde devam ederse gelecek insanlara su kalmayacak ve belki de bu yüzden 3. Dünya Savaşı çıkacak, suları çok dikkatli kullanmalıyız.

K 16. İnsanlar suları boşa harcıyor ve gereğinden fazla su kullanıyor, suyu tasarruflu kullanan insan sayısı çok az eğer böyle devam ederse sular çok yakında tükenecek.

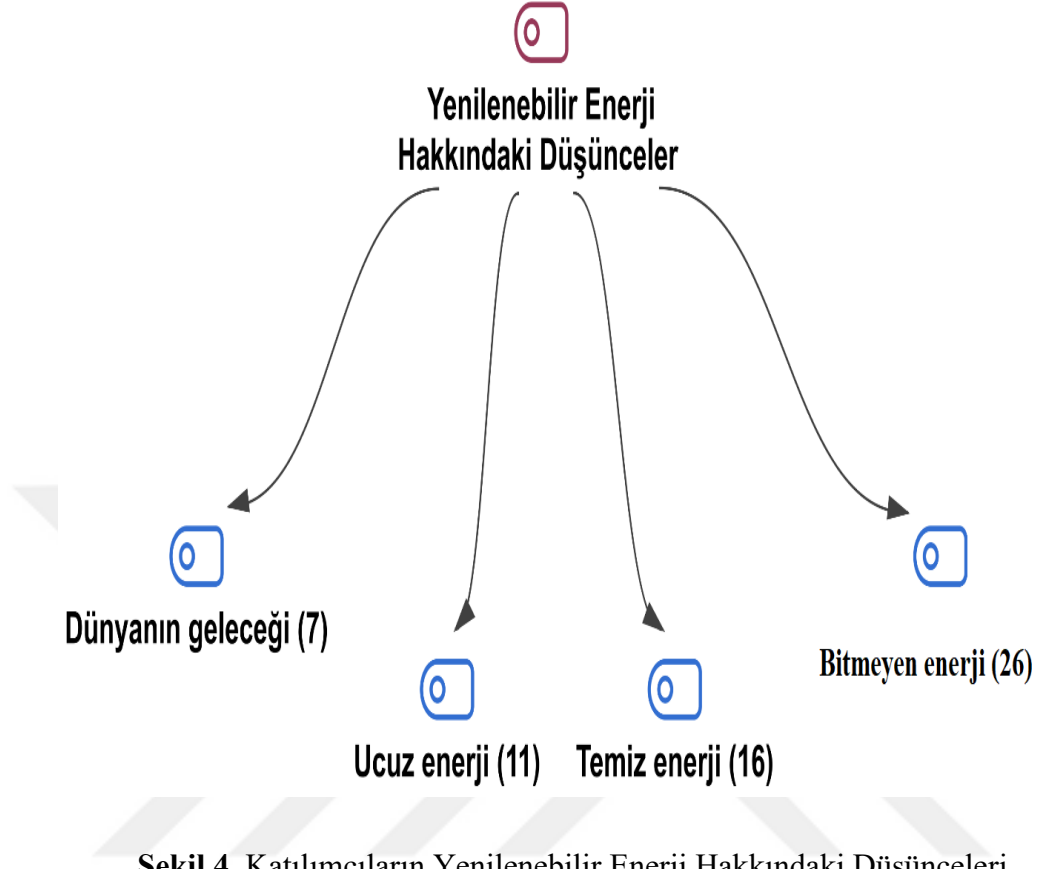
K 20. Temiz su hayatımızdaki en yararlı madde ve yaşamımızı sürdürmek için en önemli şeylerden biridir; ancak bu şekilde devam ederse gelecek yıllarda su kirlenip tükenecek.

K 35. Suyun geleceğini iyi görmüyorum çünkü çok fazla israf ediyoruz. Hiç kimsenin suya gerekli önemi verdiğini görmüyorum.

K 41. Eğer suyumuzun kıymetini bilirsek herkese yeter ama düzenli kullanmazsak çok yakında bitecektir.

Bu bölümde öğrenciler temiz su ve sularımızın geleceği hususunda endişeli oldukları görülmektedir. Bu konuda insanların daha duyarlı ve eğitilmiş olmasını isterlerken genel olarak su israfına da dikkat çekmektedirler.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Şekil 4. Katılımcıların Yenilenebilir Enerji Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 7. Katılımcıların yenilenebilir enerji hakkındaki düşünceleri

TEMALAR	f
Bitmeyen enerji	26
Temiz enerji	16
Ucuz enerji	11
Dünyanın geleceği	7

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ‘Sürdürülebilir enerji hakkında ne düşünüyorsunuz sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin verdiği bu cevaplar genel olarak 4 tema etrafında toplanmıştır. Bu temalarda frekans yoğunluğuna göre büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır. Oluşan sonuç ve temalar Tablo 7’de gösterilmiştir. Tabloya ve temalara ilişkin bulgular aşağıdaki gibidir.

Bu soruya yönelik temalar frekans yoğunluğuna göre; **Bitmeyen enerji** (f=26), **temiz enerji** (f=16), **ucuz enerji** (f=11), **dünyanın geleceği** (f=7), şeklinde sıralanmıştır.

Aşağıda ortaokul 5, 6, 7. Sınıf öğrencilerinin Yenilenebilir enerji hakkında ne düşünüyorsunuz? sorusuna yönelik doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

K 6. Yenilenebilir enerji doğal kaynaklardan üretilir. Petrol doğalgaz kömür az kullanılır hava ve çevre daha az kirlenir.

K 15. İnsanları ve geleceği düşünmek, yeraltı kaynaklarını tasarruflu kullanmak için güneşten ve rüzgârdan enerji üretimini artırmak, barajlar, rüzgar gülleri güneş panelleri yapmak.

K 18. Enerjinin ucuza mal olması ve çevreyi kirlletmeden oluşturulması olarak düşünüyorum.

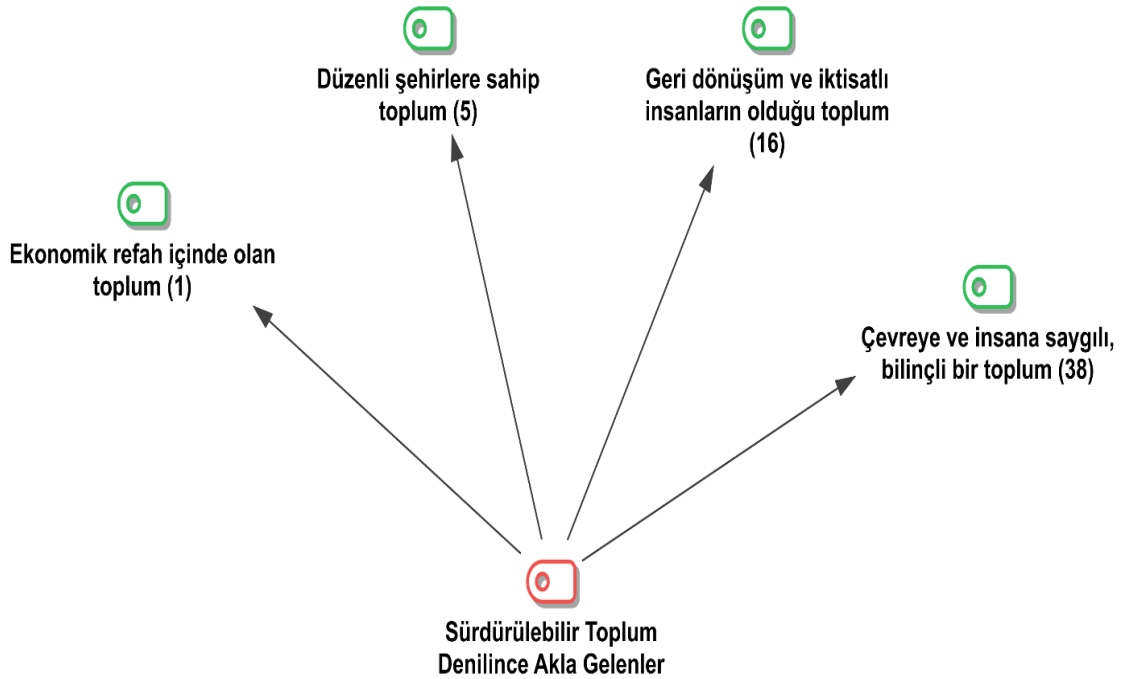
K 30. Rüzgâr, su ve güneş enerjisinin çokça kullanımı ve bunlar için uygun yerlere barajlar, rüzgâr gülleri ve güneş panelleri yapmak.

K 34. Yenilenebilir enerji artık dünyanın geleceğidir, dünyamız ancak yenilenebilir enerji ile ve bu konuda bilinçli insanlarla kurtarılabilir.

K 37. Toplumun ihtiyacı olan yenilenebilir enerjidir. Çünkü hem ucuz ve hem de temiz enerji.

Öğrencilerin yenilenebilir enerji hakkındaki görüşlerine baktığımızda genel olarak tükenmeyen bir kaynak olduğunu temiz ve kullanışlı olduğunu ve dünyanın geleceği şeklinde yorumlamaları bu konuda bilgi sahibi olduklarını göstermektedir.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Şekil 5. Katılımcıların Sürdürülebilir Toplum Kavramına İlişkin Görüşleri

Tablo 8. Katılımcıların sürdürülebilir toplum kavramına ilişkin düşünceleri

TEMALAR	f
Çevreye ve insana saygılı, bilinçli bir toplum	38
Geri dönüşüm ve iktisatlı insanların olduğu toplum	16
Düzenli şehirlere sahip toplum	5
Ekonomik refah içinde olan toplum	1

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ‘Sürdürülebilir toplum denilince aklınıza neler geliyor sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin verdiği bu cevaplar genel olarak 4 tema etrafında toplanmıştır. Bu temalarda frekans yoğunluğuna göre büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır. Oluşan sonuç ve temalar Tablo 8’de gösterilmiştir. Tabloya ve temalara ilişkin bulgular aşağıdaki gibidir.

Bu soruya yönelik temalar frekans yoğunluğuna göre; **Çevreye ve insana saygılı, bilinçli bir toplum** (f=38), **Geri dönüşüm ve iktisatlı insanların olduğu toplum** (f=16), **Düzenli şehirlere sahip toplum** (f=5), **Ekonomik refah içinde olan toplum** (f=1), olarak sıralanmıştır.

Aşağıda ortaokul 5, 6, 7. Sınıf öğrencilerinin Sürdürülebilir toplum denilince aklınıza neler geliyor? sorusuna yönelik doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

K 9. Çevreye ve tüm canlılara saygı duyan bir toplum geri dönüşüme önem veren bir toplum israf etmeyen ve içindeki fakirlerini düşünen bir toplum.

K 11. Geleceği düşünen tasarruflu toplum, hayvan sevgisi ağaç sevgisi ve insan sevgisi olan bir toplum.

K 19. Dünyanın geleceğini düşünen israftan uzak duran bir toplum.

K 24. Nüfusun aşırı çoğalmasıyla çarpık kentleşme geliyor, tükenebilir enerji kaynakları hızla bitiyor, ağaçlar orman yangınları ile azalıyor.

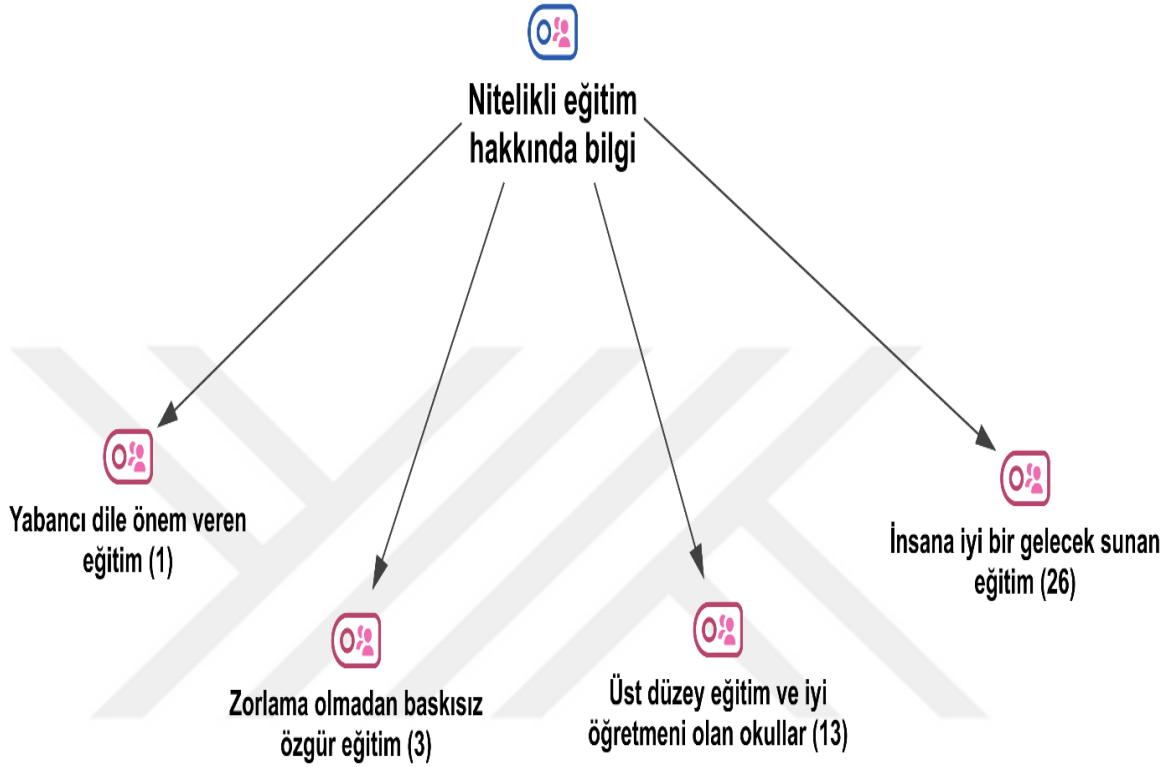
K 33. Toplumun doğallığın azalması konusunda bilinçlendirilmesi ve doğallığın artırılmasına emek veren bilinçli bir toplum.

K 42. Doğaya saygılı davranan, çevreyi kirletmeyen çevremizi kirletenlere müsaade etmeyen duyarlı bir toplum.

Öğrencilerin sürdürülebilir topluma ilişkin görüşlerine baktığımızda yoğunlukla saygıdan bahsetmişlerdir saygı bir toplumda en önemli kavramlardan biridir öğrencilerin bu konudaki düşünceleri sürdürülebilir toplum adına sevindiricidir ayrıca

sürdürülebilir toplum için israfın engellenmesi ve geri dönüşüme önem verilmesi de öğrencilerin ağırlıklı görüşleri arasındadır.

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Şekil 6. Katılımcıların Nitelikli Eğitim Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 9. Katılımcıların nitelikli eğitim hakkındaki düşünceleri

TEMALAR	f
İnsana iyi bir gelecek sunan eğitim	26
Üst düzey eğitim ve iyi öğretmeni olan okullar	13
Zorlama olmadan baskısız özgür eğitim	3
Yabancı dile önem veren eğitim	1

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ‘nitelikli eğitim nedir, hakkında neler düşünüyorsunuz sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin verdiği bu cevaplar genel olarak 4 tema etrafında toplanmıştır. Bu temalarda frekans yoğunluğuna göre büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır. Oluşan sonuç ve temalar Tablo 9’da gösterilmiştir. Tabloya ve temalara ilişkin bulgular aşağıdaki gibidir.

Bu soruya yönelik temalar frekans yoğunluğuna göre; **İnsana iyi bir gelecek sunan eğitim** (f=26), **Üst düzey eğitim ve iyi öğretmeni olan okullar** (f=13), **Zorlama olmadan baskısız özgür eğitim** (f=3), **Yabancı dile önem veren eğitim** (f=1) olarak sıralanmıştır.

Aşağıda ortaokul 5, 6, 7. Sınıf öğrencilerinin Nitelikli eğitim nedir? / hakkında neler düşünüyorsunuz? sorusuna yönelik doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

K 6. Nitelikli eğitimi çocuklara değer veren onları ön planda tutan geleceğe daha iyi hazırlayan bir eğitim olarak düşünüyorum.

K 14. Toplumun bilinçlenmesini sağlayan eğitimidir, çevreye, ekonomiye, temizliğe karşı bilinçli insanlar yetiştirmektir.

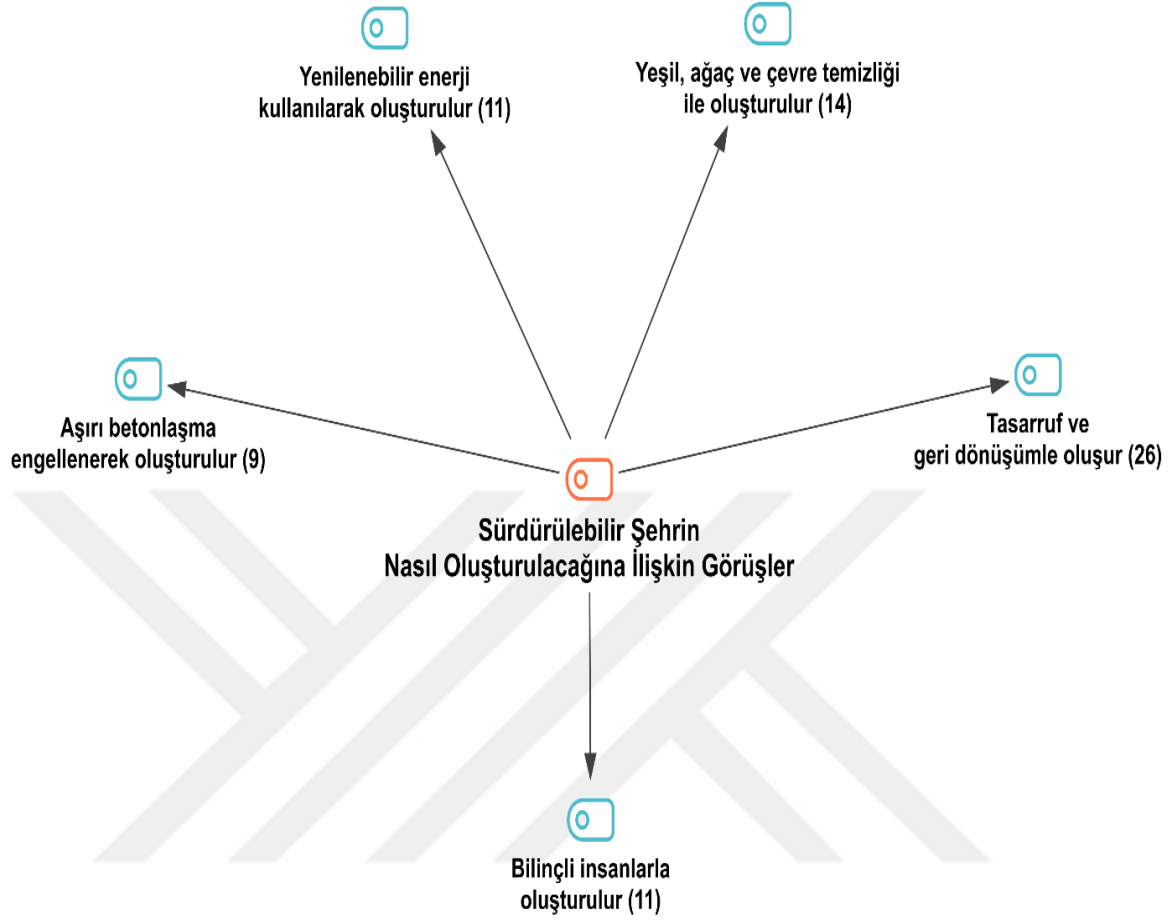
K 17. Okulların dünyanın ihtiyaçlarına, yeni gelişmelere, teknolojiye cevap verecek şekilde eğitim vermesi.

K 28. Nitelikli eğitim yenilikçi eğitimidir, öğrenciyi üst düzey bilgilerle donatan kaliteli güzel bir eğitimidir.

K 33. Herkesin anlayabileceği dilden basit ve sade ve kişiye özgü eğitim içerikleri olan eğitim gelir aklıma.

K 45. Kalite eğitim bence Finlandiya'nın eğitimi gibi özgür olan bir eğitimidir.

4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Şekil 7. Katılımcıların Sürdürülebilir Şehirlerin Nasıl Oluşturulacağına İlişkin Düşünceleri

Tablo 10. Katılımcıların sürdürülebilir şehirlerin nasıl oluşturulacağına ilişkin düşünceleri

TEMALAR	f
Tasarruf ve geri dönüşümle oluşturulur	26
Yeşil, ağaç ve çevre temizliği ile oluşturulur	14
Bilinçli insanlarla oluşturulur	11
Yenilenebilir enerji kullanılarak oluşturulur	11
Aşırı betonlaşma engellenerek oluşturulur	9

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ‘Sürdürülebilir şehirler nasıl oluşturulur’ sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin verdiği bu cevaplar genel olarak 5 tema etrafında toplanmıştır. Bu temalarda frekans yoğunluğuna göre büyükten küçüğe doğru

sıralanmıştır. Oluşan sonuç ve temalar Tablo 10'da gösterilmiştir. Tabloya ve temalara ilişkin bulgular aşağıdaki gibidir.

Bu soruya yönelik temalar frekans yoğunluğuna göre; **Tasarruf ve geri dönüşümle oluşturulur** (f=26), **Yeşil, ağaç ve çevre temizliği ile oluşturulur** (f=14), **Bilinçli insanlarla oluşturulur** (f=11), **Yenilenebilir enerji kullanılarak oluşturulur** (f=11), **Aşırı betonlaşma engellenerek oluşturulur** (f=9) olarak sıralanmıştır.

Aşağıda ortaokul 5, 6, 7. Sınıf öğrencilerinin Sürdürülebilir şehirler nasıl oluşturulur. / oluşturulabilir? sorusuna yönelik doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

K 5. Şehrin her yerinde ayrı ayrı geri dönüşüm kutuları olmalı çöpleri rastgele atanlara para cezası verilmeli her vatandaş yılda en az bir tane ağaç dikmeli.

K 7. Geri dönüşüm kutuları her yerde olmalı, çöpler ayrıştırılarak geri dönüşüme kazandırılmalı geri dönüşümden gelen paralar çevre düzenine kullanılmalı.

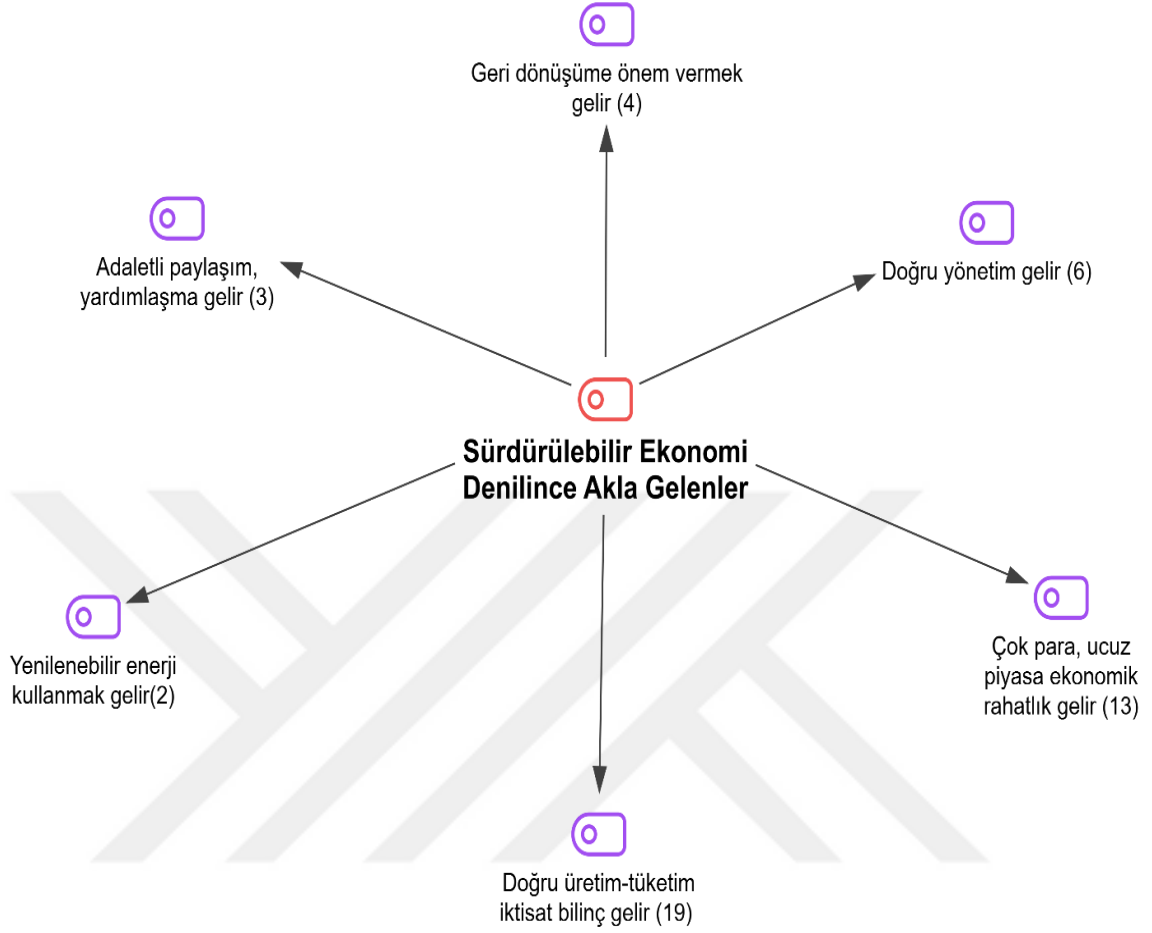
K 16. Daha fazla ağaçlandırma yapılabilir, çöpler denizlere göllere atılmak yerine özel alanlarda ayrıştırılabilir.

K 29. Her zaman kullanmadığımız ürünleri geri dönüşüme göndermeliyiz, doğa dostu şehirler kurulmalı.

K 36. Önce tüm insanlar bilinçli insan olmalı, sonra şehirler imar edilmeli yenilenebilir kaynaklar kullanan israftan uzak şehirler.

K 39. Daha çok baraj, güneş paneli, rüzgâr gülü olan şehirler doğa dostu doğayı koruyan şehirler olmalı bence.

4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Şekil 8. Katılımcıların Sürdürülebilir Ekonomiye İlişkin Düşünceleri

Tablo 11. Katılımcıların sürdürülebilir ekonomiye ilişkin düşünceleri

TEMALAR	f
Doğru üretim-tüketim iktisat bilinç gelir	19
Çok para, ucuz piyasa ekonomik rahatlık gelir	13
Doğru yönetim gelir	6
Geri dönüşüme önem vermek gelir	4
Adaletli paylaşım, yardımlaşma gelir	3
Yenilenebilir enerji kullanmak gelir	2

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ‘Sürdürülebilir ekonomi denilince aklınıza neler geliyor sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin verdiği bu cevaplar genel olarak 6 tema etrafında toplanmıştır. Bu temalarda frekans yoğunluğuna göre büyükten küçüğe doğru

sıralanmıştır. Oluşan sonuç ve temalar Tablo 11’de gösterilmiştir. Tabloya ve temalara ilişkin bulgular aşağıdaki gibidir.

Bu soruya yönelik temalar frekans yoğunluğuna göre; **Doğru üretim-tüketim iktisat bilinç gelir** (f=19), **Çok para, ucuz piyasa ekonomik rahatlık gelir** (f=13), **Doğru yönetim gelir** (f=6), **Geri dönüşüme önem vermek gelir** (f=4), **Adaletli paylaşım, yardımlaşma gelir** (f=3) **Yenilenebilir enerji kullanmak gelir** (f= 2) olarak sıralanmıştır.

Aşağıda ortaokul 5, 6, 7. Sınıf öğrencilerinin Sürdürülebilir ekonomi denilince aklınıza neler geliyor? sorusuna yönelik doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

K 5. Doğru harcamalar yapmak çok fazla marka takıntısı olmamak sağlam dayanıklı uzun ömürlü ürünler almak.

K 8. Tüm insanların ekonomik durumlarının iyi olması, fakirliğin olmaması insanlar arası ekonomik farkın az olması.

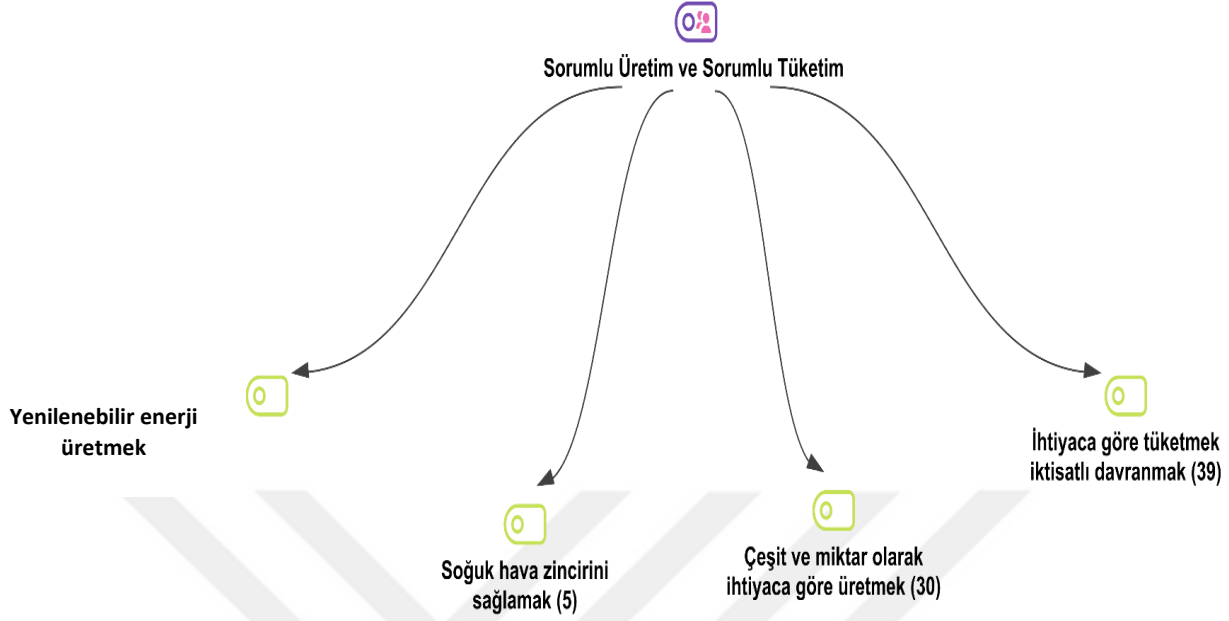
K 17. Sürdürülebilir ekonomi para demek ama aynı zamanda üretim ve tüketim grafiğinin dengeli olması demek.

K 27. Doların bu kadar pahalı olmadığı alacağımız eşyaların çok pahalı olmadığı bir ekonomi olmalı sürdürülebilir ekonomi.

K 32. Başka devletlere bağlı kalmadan kendi ekonomisini oluşturmak.

K 34. Tasarruflu bir ekonomi her alanda iyi kullanılan yenilebilir kaynaklarla faydalı çevre dostu ekonomi.

4.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular

Şekil 9. Katılımcıların Sorumlu Üretim ve Tüketime İlişkin Düşünceleri

Tablo 12. Katılımcıların sorumlu üretim ve tüketime ilişkin düşünceleri

TEMALAR	f
İhtiyaca göre tüketmek iktisatlı davranmak	39
Çeşit ve miktar olarak ihtiyaca göre üretmek	30
Soğuk hava zincirini sağlamak	5
Yenilenebilir enerji üretmek	2

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ‘Sorumlu üretim ve sorumlu tüketim nedir’ sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin verdiği bu cevaplar genel olarak 4 tema etrafında toplanmıştır. Bu temalarda frekans yoğunluğuna göre büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır. Oluşan sonuç ve temalar Tablo 12’de gösterilmiştir. Tabloya ve temalara ilişkin bulgular aşağıdaki gibidir.

Bu soruya yönelik temalar frekans yoğunluğuna göre; **İhtiyaca göre tüketmek iktisatlı davranmak** (f=39), **Çeşit ve miktar olarak ihtiyaca göre üretmek** (f=30), **Soğuk hava zincirini sağlamak** (f=5), **Yenilenebilir enerji üretmek** (f=2), olarak sıralanmıştır.

Aşağıda ortaokul 5, 6, 7. Sınıf öğrencilerinin Sorumlu üretim ve sorumlu tüketim nedir? sorusuna yönelik doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

K 2. Dengeli üretim üretilen ürünün az ya da çok olması değil dengeli olması, harcamalar tasarruflu ve yerinde olmalı.

K 7. Her şeyin devlet kontrolünde yeteri kadar üretilip, bozulmasını engellemek, tüketirken de bilinçli bir şekilde yeteri kadar tüketmek fazlasını doğru bir şekilde depolamak.

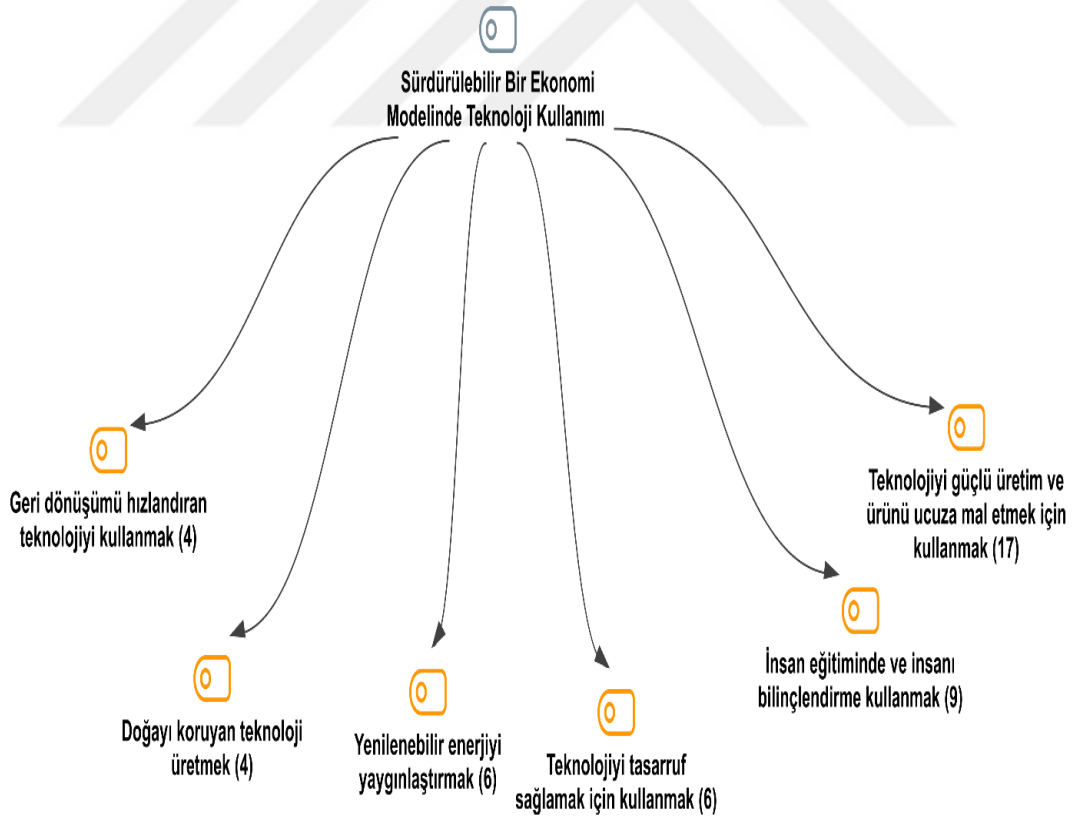
K 23. Sorumlu üretim her şeyi ihtiyaca göre üretmek gereksiz fazla üretim yapmamak. Sorumlu tüketim ise israf etmemek.

K 30. İhtiyaç olan ürünleri üretmek. Tüketirken de geleceğimizi düşünerek ihtiyacımız kadar tüketmek.

K 33. Gereksiz yapılan üretimden ve tüketimden uzak durmak.

K 40. Üretmemiz gereken ürünler üretmek, tarlaları boş bırakmamak, tüketirken de israf etmeden sorumlu davranmak.

4.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular

Şekil 10. Katılımcıların Sürdürülebilir Bir Ekonomi Modelinde Teknolojinin Kullanımına İlişkin Düşünceleri

Tablo 13. Katılımcıların sürdürülebilir bir ekonomi modelinde teknolojinin kullanımına ilişkin düşünceleri

TEMALAR	f
Teknolojiyi güçlü üretim ve ürünü ucuza mal etmek için kullanmak	17
İnsan eğitiminde ve insanı bilinçlendirme kullanmak	9
Teknolojiyi tasarruf sağlamak için kullanmak	6
Yenilenebilir enerjiyi yaygınlaştırmak	6
Geri dönüşümü hızlandıran teknolojiyi kullanmak	4
Doğayı koruyan teknoloji üretmek	4

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ‘Sürdürülebilir ekonomi modelinde teknoloji nasıl kullanılabilir’ sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin verdiği bu cevaplar genel olarak 6 tema etrafında toplanmıştır. Bu temalarda frekans yoğunluğuna göre büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır. Oluşan sonuç ve temalar Tablo 13’te gösterilmiştir. Tabloya ve temalara ilişkin bulgular aşağıdaki gibidir.

Bu soruya yönelik temalar frekans yoğunluğuna göre; **Teknolojiyi güçlü üretim ve ürünü ucuza mal etmek için kullanmak** (f=17), **İnsan eğitiminde ve insanı bilinçlendirme kullanmak** (f=9), **Teknolojiyi tasarruf sağlamak için kullanmak** (f=6), **Yenilenebilir enerjiyi yaygınlaştırmak** (f=6), **Geri dönüşümü hızlandıran teknolojiyi kullanmak** (f=4) **Doğayı koruyan teknoloji üretmek** (f=4) olarak sıralanmıştır.

Aşağıda ortaokul 5, 6, 7. Sınıf öğrencilerinin Sürdürülebilir bir ekonomi modelinde teknoloji nasıl kullanılabilir? sorusuna yönelik doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

K 1. Enerjinin, suyun, ışığın, sıcaklığın daha düzenli kullanabilmesi için yeni teknolojiler geliştirilebilir.

K 15. Teknoloji her alanda kullanıldığı gibi sürdürülebilirlikte de kullanılabilir sadece eko elektronik aletler değil basit teknolojiler de geliştirilebilir.

K 23. Aslında teknoloji ile teknolojiyi doğru kullanmayı öğrenmeliyiz. Günümüzde teknoloji en çok sosyal medyada kullanılıyor.

K 30. Daha kaliteli ürünler daha ucuza üretmek için kullanırız, kendi teknolojimizi geliştirmek ekonomiye katkısı sağlar teknolojiden teknoloji geliştirilir.

K 40. Teknolojiyi insanlara bilinçlendirme kullanabiliriz, projeler yapmak için teknolojiyi kullanabiliriz.

K 43. Sürdürülebilir bir ekonomi modeli için teknoloji geri dönüşümü artırmak için de kullanabiliriz.

BÖLÜM V

5. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinin araştırmacı tarafından yürütülen sürdürülebilir kalkınma algıları ile sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkındaki düşünceleri ve sürdürülebilir kalkınma hakkında ne bildiklerine yönelik görüşleri elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonunda elde edilen genel sonuçlar, nitel içerik analiz verilerinden elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, ilgili alan yazın taranarak araştırmaya eş değer olabilecek ve farklılık gösteren çalışmaların sonuçlarıyla tartışılarak sebep-sonuç ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Ve nihayetinde ise yeni araştırmacılar için literatürde bulunan eksiklere yönelik öneri kısmına yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulardan hareketle ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara dair tartışmalar ele alınmıştır.

Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşleri incelendiğinde;

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde ‘Sürdürülebilir çevre, toplum ve ekonomi ile ilgili senin bu zamana kadar katıldığın bir eylem ya da farkındalık çalışması/etkinliği var mı? varsa nelerdir?’ sorusuna karşılık öğrencilerin bu konuda genellikle bir farkındalığının olduğu ve hepsinin birtakım faaliyetler yaptıkları görülmüştür. Bu soruya yönelik temalara bakıldığında öğrencilerin bu konuda sürdürülebilirliğe katkısının önemine inandıkları için en çok ağaç dikimi yapmak ve tasarruflu davranmak eylemini yaptıklarını belirtmişlerdir. Geri dönüşüm yapmak, doğayı ve canlıları korumak, doğaya insana saygılı davranmak eylemi de öğrencilerin bu konudaki hassasiyetlerini ortaya koymaktadır. Genel olarak baktığımızda öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmanın farkında oldukları bu konuda çevrenin toplumun ve ekonominin önemini kavramış oldukları görülmüştür.

Katılımcılarla yapılan görüşmede sürdürülebilir çevre hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Öğrencilerin sürdürülebilir çevrenin öncelikle; temiz bir çevre olması,

ağaç, arman, açısından zengin ve doğal görünümünün olması ve geri dönüşüme önem verilmesi gerektiğini yoğunlukla belirtmişlerdir. Ayrıca bu sürdürülebilir çevre için tasarruflu olmayı, çevreyi korumayı ve sağlıklı bir yaşam sürmeyi de önemsedikleri görülmektedir.

Öğrencilerle yapılan görüşmede temiz su ve dünyadaki suyun geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz? sorusu sorulmuştur. Öğrenciler susuz kalma endişesi ve bu hususta bilinçli eğitimin önemli olduğunu ağırlıkla belirtmişlerdir. Ayrıca suların israf edilmesinin tehlikesinden bahsetmişler, suların yakın zamanda kirleneceğini, temiz suyun önemli olduğunu ve yakın bir zamanda suya dair büyük sorunların çıkacağı hatta su savaşlarının çıkacağını ifade etmişlerdir. Özdemir, (2023) “7. Sınıf Öğrencilerinin Su Okuryazarlığının Geliştirilmesinde Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim Bağlamında Sistem Düşüncesi Becerilerinin Kullanımı” isimli çalışmasının sonucunda sürdürülebilir kalkınma için eğitim bağlamında su okuryazarlığının geliştirilmesinde sistem düşüncesi becerilerinin nasıl kullanılabileceğine yönelik bir model ortaya koymuştur. Bu sonuç araştırmada elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir.

Sürdürülebilir enerji hakkında ne düşünüyorsunuz sorusu sorulan öğrenciler; sürdürülebilir enerjiyi en çok yenilenebilir enerji kaynakları olarak belirtmişlerdir. Ayrıca temiz enerji, ucuz enerji, olduğunu da vurgulamışlardır. Bazı öğrenciler ise sürdürülebilir enerjiyi dünyanın geleceği olarak belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, öğrencilerin sürdürülebilir enerjiye yönelik bilinç düzeylerinin ve önceliklerinin belirlenmesinde önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın önemli öğelerinden biri olan ‘Sürdürülebilir toplum denilince aklınıza neler geliyor sorusu öğrencilerle yapılan görüşmede sorulmuştur. Öğrenciler sürdürülebilir toplumu öncelikle çevreye ve insana saygılı, bilinçli bir toplum, olarak belirtmişlerdir. Bununla birlikte toplumun sürdürülebilirliğini geri dönüşüm yapan ve tasarrufa önem veren insanlarla olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca düzenli şehirlere sahip toplumun ve ekonomik refah içinde olan toplumun sürdürülebilir toplum olacağını ifade eden öğrenciler de olmuştur.

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ‘nitelikli eğitim nedir, hakkında neler düşünüyorsunuz sorusu sorulmuştur. Bu soruya katılımcılar öncelikle İnsana iyi bir gelecek sunan eğitim olarak belirtmişlerdir. Ayrıca üst düzey eğitim ve iyi öğretmeni olan okullar, zorlama olmadan baskısız özgür eğitim şeklinde belirtmişlerdir.

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ‘Sürdürülebilir şehirler nasıl oluşturulur sorusu sorulmuştur. Öğrenciler sürdürülebilir şehirlerin öncelikle tasarruf ve geri dönüşümle oluşacağını, yeşil, ağaç ve çevre temizliği ile oluşturulacağını belirtmişlerdir. Bir grup öğrenci ise bilinçli insanlarla oluşacağını, yenilenebilir enerji kullanılarak oluşacağını ve aşırı betonlaşma engellenerek oluşturulabileceğini ifade etmişlerdir.

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ‘Sürdürülebilir ekonomi denilince aklınıza neler geliyor sorusu sorulmuştur. Katılımcılar bu konuda öncelikle sürdürülebilir ekonominin doğru üretim-tüketim, iktisat, bilinçli olmakla olacağını, ardından çok para, ucuz piyasa ekonomik rahatlıkla olacağını, bir başka önemli konunun ekonominin doğru yönetilmesini, geri dönüşüme önem verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca adaletli paylaşım, yardımlaşmanın ve yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmanın da önemli olduğunu belirtmişlerdir. Uysal (2013) “Sürdürülebilir Büyüme Kavramının Çevre ve Ekonomik Boyutlarının Araştırılması” isimli makalesinde ekonomik boyutu gayri safi milli hasılanın büyüme hızında uzun vadede azalma olmaması, yükselim eğrisinin pozitif olması makroekonomik olarak sağlam temellere kavuşmuş olması ülkenin ekonomik olarak uzun vadede kriz yaşamadan güvenli büyümesi şeklinde ifade etmiştir. Bu sonuçlar araştırmada elde edilen sonuçları desteklemektedir.

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ‘Sorumlu üretim ve sorumlu tüketim nedir’ sorusu sorulmuştur. Bu konuda öğrenciler öncelikle ihtiyaca göre tüketmek iktisatlı davranmak, çeşit ve miktar olarak ihtiyaca göre üretmenin gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bu hususta soğuk hava zincirini sağlamanın, yenilenebilir enerji üretmenin de önemini vurgulamışlardır. Reyhan (2015) “Sürdürülebilir Üretim-Tüketim Politikaları Çerçevesinde “Yeşil Ekonomi” Üzerine Bir Değerlendirme” isimli çalışmasında benzer şekilde sorumlu üretim ve tüketim sorununu ele almıştır. Ancak çalışmasının sonunda dünyadaki bazı durumlardan dolayı üretim ve tüketim konularında sürdürülebilir olunamayacağını ifade etmiştir. Örneğin gelişmiş kuzey ülkeleri kendi büyük gelişim planlarının çabasında iken güney ülkelerinin ayakta kalma düşüncelerinin sürdürülebilir bir kalkınma düşünmekten çok uzak olduğunu aynı şekilde, üreticilerin hız kesmeye ikna edilmesinin çok zor olduğunu ve en önemlisi OECD verilerine göre dünyamızın 2 - 0 eşiğine gelmemesi için 2050 yılına kadar büyümenin her yıl %0,2 azalması gerektiği ve bunun uygulanmasının zor olduğu sonucuna varmıştır.

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ‘Sürdürülebilir ekonomi modelinde teknoloji nasıl kullanılabilir’ sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin bu konuda teknolojiyi güçlü üretim ve ürünü ucuza mal etmek için kullanmak, insan eğitiminde ve insanı bilinçlendirme kullanmak olarak belirtmişlerdir. Ayrıca teknolojiyi tasarruf sağlamak için kullanmak, yenilenebilir enerjiyi yaygınlaştırmak, geri dönüşümü hızlandıran teknolojiyi kullanmak ve doğayı koruyan teknoloji üretmek olarak da belirtmişlerdir.

5.2. Öneriler

- Bu çalışma ortaokul öğrencileri ile yapılmıştır benzer çalışma her bir sınıf düzeyi ile ayrı ayrı yapılabilir.
- Bu çalışma sosyo-ekonomik düzeyi yüksek öğrencilerle yapılmıştır benzer çalışmalar farklı sosyo-ekonomik çevrelerde de yapılabilir.
- Alanyazında sürdürülebilir çevre çalışıldığı görülmüş ancak sürdürülebilir toplum ve ekonominin ayrı ayrı işlendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu başlıklara yönelik çalışmalarda yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Alkış, S. (2007). Coğrafya eğitiminde yükselen bir paradigma: sürdürülebilir bir dünya. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 15, 55-64.
- Altınörs, A. A. (2012). Sürdürülebilir kalkınma, Rio+20 Zirvesi ve Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 12 (44), 21-34.
- Altunbaş, D. (2003). Uluslararası sürdürülebilir kalkınma ekseninde Türkiye'deki kurumsal değişimlere bir bakış. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1 (1-2), 103-118.
- Ar, H. ve Çelik Uğuz, S. (2017). Küresel sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde turizmin rolü: Türkiye örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (49), 521-530.
- Aslan, S.Y. (2021). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının Gerçekleştirilmesinde Stem Yaklaşımı: Türk Eğitim Sistemi İçin Politika Önerisi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydoğan, A. (2010), *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınma Konusuyla İlgili Kazanımların Öğretimine İlişkin Görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Baker, S. (2006). *Sustainable Development*. London: Routledge.
- Barlas, N. (2013). *Küresel krizlerden sürdürülebilir topluma çağımızın çevre sorunları*. İstanbul: Boğaziçi Yayınevi.
- Bazin, M. S. (2012). *Sürdürülebilir Kalkınma*. Çev.: Gökür Gündoğan. İstanbul: Caretta Çocuk.
- Bhagwanji, Y. and Born, P. (2018). Use of Children's Literature to Support an Emerging Curriculum Model of Education for Sustainable Development for Young Learners. *Journal of Education for Sustainable Development*, 12 (2), 85–102.
- Birleşmiş Milletler. (1996). Report of the United Nations Conference on Human Settlements (HABITAT II) (İstanbul, 3-14 June 1996). <https://www.un.org/ruleoflaw/wp-content/uploads/2015/10/istanbul-declaration.pdf>. adresinden erişilmiştir.

- Birleşmiş Milletler. (1992). Report of the United Nations Conference on Environment and Development (Rio de Janeiro, 3-14 June 1992) Annex I Rio Declaration on Environment and Development. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf. (Erişim tarihi: 26.01.2021). pdf. adresinden erişilmiştir.
- Brown L. R., Flavin C. And Postel, S. (1998), *Gezegemizi Kurtarmak: Küresel Ekonominin Çevresel Olarak Sürdürülebilirliği*, Çev.: Sinem Gül, Ankara; Tübitak-Tema Vakfı Yayınları.
- Brundtland, G. (Ed.). (1987). *Our common future: the world commission on environment and development*. Oxford: Oxford University Press.
- BM Dünya Zirvesi (1992), Gündem 21 (Agenda 21), <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>. adresinden erişilmiştir.
- Bozlağan, R. (2005). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, 1011-1028.
- Bozlağan R, Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı, (Çevrimiçi) <http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/ssk/kitap50/39.pdf>, 25.02.2009 adresinden erişilmiştir.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. Ve Demirel, F., (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi.
- Calder, W., & Clugston, R. (2005). Education for a sustainable future. *Journal of Geography in Higher Education*, 29(1), 7-12.
- Çalık, M. ve Sözbilir, M. (2014). Parameters of content analysis. *Education and Science*, 39(174), 33-38.
- Çamur, D. ve Vaizoğlu, S. A. (2007). Çevreye ilişkin önemli toplantı ve belgeler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6 (4), 297-306.
- Çelik Y. (2006), Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Sağlık, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 9(1), 19-37.
- Çevre Kanunu. (1983). T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Ankara.

- Daly, H. E. (1991). *Elements of Environmental Macroeconomics*, In: R. Costanza (Ed.), Ecological Economics, NewYork: Colombia University Press
- Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Edt.), *Hayat ve bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 17-52). Ankara: Pegem Akademi
- Erdem, H. ve Ökmen, F., (2008). *Kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma*. (8-9 Mayıs 2008), 11. İktisat Öğrencileri Kongresi Bildiriler Kitabı.
- Erdoğan, B. (2016). *Avrupa Birliğinde Sürdürülebilir Kentleşme: Türkiye'nin Yansımaları*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Eden, S. (2015). *İklim Krizi ve Yaptırmamak*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Ergün, T. ve Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (1), 97-123.
- Ertan, B. (2004). 2000'li yıllarda çevre etiği yaklaşımları ve Türkiye. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(3), 1-17.
- Ertürk, H. (1998). *Çevre bilimine giriş*. Bursa: Vipaş.
- Elkington, J. (1997). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business*. Capstone: Oxford.
- Faiz, M. ve Bozdemir Yüzbaşıoğlu, H. (2019). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (4), 1255-1271.
- Güçlü, A. (2007). *Sürdürülebilir kalkınma ve Türkiye'nin çevre politikaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gülay, H. ve Önder, A. (2011). *Sürdürülebilir Gelişim İçin Okulöncesi Dönemde Çevre Eğitimi*. Ankara, Nobel.
- Han, E. ve Kaya, A. A. (2012) *Kalkınma Ekonomisi, Teori ve Politika*, Ankara: Nobel Akademi.

- Hall, J. K., Daneke, G. A. & Lenox, M. J. (2010). Sustainable Development and Entrepreneurship: Past Contributions and Future Directions. *Journal of Business Venturing*, 25(5), 439–448.
- Hammersley, M., (2013). *What is Qualitative Research?*, London: Bloomsbury Academic.
- Haris, J. (2000). *Basic Principles of Sustainable Development*, Tufts University, Global Development and Environment Institute Working Paper, 00-04, 24.
- Held, D, McGrew A, Goldblatt D. and Perraton, J. (2006). Introduction: *The Globalization Debate*”, in *Global Transformations, Politics, Economics, and Culture*, Polity. Press: Cambridge.
- İncedayı, D. (2004). Çevresel duyarlılık bağlamında davranış biçimi olarak “sürdürülebilirlik”. *Mimarlık*, 318, 39-43.
- Karabıçak, M. ve Armağan, R. (2004). Çevre sorunlarının ortaya çıkış süreci, çevre yönetiminin temelleri ve ekonomik etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 203-228.
- Karahan-Aydın, B. (2019). *Okul öncesi öğretmenlerinin sürdürülebilir çevre eğitime yönelik algıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kocaeli.
- Karakaya, E. ve Özçağ M. (2004) *Sürdürülebilir Kalkınma ve İklim Değişikliği: Uygulanabilecek İktisadi Araçların Analizi*. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, I. Maliye Konferansı.
- Kaplan, A. (1999). *Küresel çevre sorunları ve politikaları*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Kaya, M. F. ve Tomal, N. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 49-65.
- Keleş, Ö. (2007). *Sürdürülebilir yaşama yönelik çevre eğitimi aracı olarak ekolojik ayak izinin uygulanması ve değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Keating Michael (T.Y.), *Yeryüzü Zirvesinde Değişimin Gündemi: Gündem 21 ve Diğer Rio Anlaşmalarının Popüler Metinleri*, Ankara: Unep Türkiye Komitesi Yayını.
- Khor, M. (2001), “Globalisation and the Crisis of Sustainable Development”, Environment and Development Series, No.1, p.12.
- Köşker, Z. Gürer, A. 2020, Sürdürülebilirlik çerçevesinde yeşil örgüt kültürü, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi* (JEBPIR), 6(1), 88-109.
- Lazol, İ., Muğal, E. ve Yücel, Y. (2008). Sürdürülebilir bir çevre için çevre muhasebesi ve KOBİ'lere yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 38, 56-69.
- Mawhinney, M. (2002). Sustainable Development, Understanding the Green Debates; Wiley-Blackwell, University of Northumbria at Newcastle.
- MEB (2005), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programı ve Kılavuzu*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB (2024). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). <https://tymm.meb.gov.tr/upload/program/2024programsos4567Onayli.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Mengi, A. ve Algan, N. (2003). *Küreselleşme ve yerelleşme çağında bölgesel sürdürülebilir gelişme*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Mentiş Taş, A., ve Özkaral, T.C. (2016). Sosyal bilgiler 4-5. sınıf programı ve ders kitaplarının sürdürülebilirlik kavramı açısından incelenmesi. *Researcher*, 4(1), 61-73.
- Metin, O. ve Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Özel Sayı 2), 273-294.
- Morelli, J. (2011). Environmental Sustainability: A Definition for Environmental Professionals. *Journal of Environmental Sustainability*, 1(1): 1-9.
- Moldan, B., Janoušková, S. ve Hák, T. (2012). How to understand and measure environmental sustainability: Indicators and targets. *Ecological Indicators*, 17, 4-13
- Nasır, A. (2019). “Sürdürülebilir Kalkınma için Yükseköğretim Politika ve Stratejileri” *Yükseköğretim Dergisi*. Cilt:2 Sayı 3, Sf.137-141.

- Onaran, B. (2014), *Sürdürülebilir Pazarlama*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *E-Journal of Yaşar University*, 3(12), 1-23.
- Özyol, A. İ. (2013). *Çevre etiği çerçevesinde biyopolitikaların oluşturulmasında katılımcılık*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Polat, A. (2022). Nitel araştırmalarda yarı-yapılandırılmış görüşme soruları: Soru form ve türleri, nitelikler ve sıralama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Özel Sayı 2), 161-182.
- Sarıçoban, K. ve Yıldırımçı, E. (2015). Çevre politikaları bağlamında sürdürülebilir kalkınma ve çevresel harcamalar: AB üyesi ülkeler ile bir karşılaştırma. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 2(3), 7-24.
- Sencar, P., (2007), *Türkiye’de çevre koruma ve ekonomik büyüme ilişkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Stibbe, A. (2009). *The handbook of sustainability literacy: Skills for a changing world*. Totnes: Green.
- Solakoğlu, C. (2020). *T.H Marshall’ın sosyal yurttaşlık teorisi ışığında yurttaşlık hakları ve toplumsal eşitlik*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Stevenson, R. B. (2007). Schooling and environmental education: Contradictions in purpose and practice. *Environmental Education Research*, 13(2), 139-153.
- Şen, H., Kaya, A. ve Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik üzerine tarihsel ve güncel bir perspektif. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 29(147), 1-47.
- Tekgöz, G. (2013). Geçmişten ders almak: Sürdürülebilir gelişme için eğitim. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (2), 73-97.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.

- Toran, M. (2017). Erken Çocukluk Eğitimi İçin Sürdürülebilir Kalkınma: Türkiye Kökenli Yayınlar Yönelik Bir Değerlendirme. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 33-44.
- Turgut, N. (1997). Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında katılımın rolü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52(1), 701-715.
- Türk, H. ve Atasoy, E. (2021). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının (2018) küresel vatandaşlık açısından değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(230), 147- 167.
- UN (United Nations), (1987). “Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future”. [http://www.surdurulebilirlikkalkinma.gov.tr/wp-adresinde erişilmiştir](http://www.surdurulebilirlikkalkinma.gov.tr/wp-adresinde-erişilmiştir).
- UN (United Nations), (2015). United nations summit on sustainable development, 25-27 september 2015, Newyork. <https://www.un.org/en/conferences/environment/newyork2015/> adresinden erişilmiştir.
- UNDP.(2015). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Nelerdir?. United Nations Development Programme Türkiye <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-developmentgoals.html> adresinden ulaşılmıştır.
- Uysal Ö. (2013).Sürdürülebilir Büyüme Kavramının Çevre ve Ekonomik Boyutlarının Ayırıştırılması, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(2), 111-118.
- Uz, A. (2020). *Sürdürülebilir kalkınma ekseninde konut üretimi ve konut yapı malzemeleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Wang, C. L. (2017) No-Self, Natural Sustainability and Education for Sustainable Development, *Educational Philosophy and Theory*, 49(5), 550-561.
- Wagner, G. (2001). Towards an Economic Criterion for Sustainability, *2001 Runner Up Essay, The Ohio State University*.
- Vivien, F. D. (2008). Sustainable Development: An Overview of Economic Proposals. *Surveys and Perspectives Integrating Environment and Society*, 1(2): 1-8.

- Yalçın, A. (2022). 21. yüzyılda sürdürülebilir kalkınma hedefleri: Türkiye’de sosyal bilgiler dersi öğretim programının yapısal olarak incelenmesi. *Harran Maarif Dergisi*, 7(1), 117-149.
- Yakar, F. (2005). *Sürdürülebilir kalkınma ve Karadeniz bölünmüş sahil yolu’nun değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Yaman, Ö. ve Aksoy, E. (2020). *Sürdürülebilir yaşam rehberi*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Yavuz F, ve Keleş R. (1983). *Çevre sorunları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Yeşil, M. (2016). Doğa koruma yaklaşımlarındaki değişimlerin dünyada ve Türkiye’deki tarihsel süreci. *Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4 (10), 867-876.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112). 7-17.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara Seçkin.
- Yıldırım, U. ve Göktürk, İ. (2004). Sürdürülebilir kalkınma. M. C. Marin ve U. Yıldırım (Editörler), *Çevre sorunlarına çağdaş yaklaşımlar-ekolojik, ekonomik, politik ve yönetsel perspektifler-* içinde (s. 449-488). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Yıkmaz, R. F. (2011). *Sürdürülebilir kalkınmanın ölçülmesi ve Türkiye için yöntem geliştirilmesi*. Planlama Uzmanlığı Tezi. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı

EKLER

Ek-1: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurul Onay Yazısı

Evrak Tarih ve Sayısı: 30.11.2022-235563

T.C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-60263016-050.06.04-235563
Konu : Ali ŞAHİN (Etik Kurul Kararı)

30.11.2022

Sayın Ali ŞAHİN

Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kuruluna yapmış olduğunuz 07.11.2022 tarih ve 2022-11-21 no.lu başvurunuz Kurul tarafından incelenmiştir.

Kurulun 28.11.2022 tarihli toplantısında alınan 18 no.lu kararında; **"Orta Okul 5,6,7. Sınıf öğrencilerinin Sürdürülebilir Çevre, Sürdürülebilir Toplum ve Sürdürülebilir Ekonomi Algılarını ve Farkındalığının Ölçülmesi"** isimli yüksek lisans tezinin etik olarak **uygun olduğu** yönünde karar verilmiş, karar Rektör olura sunulmuş ve Rektör oluru alınmıştır.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Hilmi ATASEVEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSP61N9KBV Pin Kodu :25872

Belge Takip Adresi : <https://www.t>

Adres : Sivas
Telefon: 0318 311 10 00
e-Posta: iletisim@scu.edu.tr
Kep Adresi : scu.edu.tr

Bilgi için: Yeşide KOÇ BEDİR
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

Ek-2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Tarih :

Saat :

Yer :

Merhabalar benim adım Ali ŞAHİN. Özel Sivas Bahçeşehir Anadolu Lisesinde Müdür Yardımcısı olarak görev yapıyorum. Aynı zamanda Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında Lisansüstü eğitimimi sürdürmekteyim. Ortaokul 5, 6, 7. Sınıf öğrencilerinin sürdürülebilirlik algılarını ve yansımalarını ölçmek amacıyla yapacağım araştırma ile ilgili olarak sizinle görüşme yapmak istiyorum. Sizin bu konuyla ilgili görüşlerinizi belirlemek üzere bir görüşme formu hazırladım. Görüşmede eğer arzu ederseniz kimlik bilgileriniz gizli tutulacak ve açıklamalarınız sadece bu araştırma kapsamında kullanılacaktır.

Görüşme için izin verirseniz, bu görüşmenin daha rahat bir havada gerçekleşmesi ve cevaplarınızın eksiksiz biçimde araştırmada yer alması için bir ses kayıt cihazıyla kayıt altına almak istiyorum.

Ayrıca görüşme esnasında bir yandan önemli gördüğüm hususlarla ilgili not almak istiyorum.

Görüşmeye başlamadan önce, konuyla ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru var mı?

Bu görüşmenin yaklaşık 30 ile 40 dk. civarında süreceğini tahmin ediyorum ve izin verirseniz sorulara başlamak istiyorum.

Bu çalışmada sorularımız genel bir soru ve buna bağlı üç alt başlık şeklinde olacaktır.

Hazırsanız sorularımıza geçebiliriz.

Sınıfınız:

Cinsiyetiniz:

☐ Kız

☐ Erkek

Anne eğitim durumu:

☐ Okuryazar değil

☐ İlkokul

☐ Ortaokul

☐ Lise

☐ Lisans

☐ Lisansüstü

Baba eğitim durumu:

☐ Okuryazar değil

☐ İlkokul

☐ Ortaokul

☐ Lise

☐ Lisans

☐ Lisansüstü

Aylık gelir durumunuz: ☐ 0 - 8.500

☐ 8.501 -10.000

☐ 10.001-12.500

☐ 12.501 - 15.000

☐ 15.001 ve üzeri

Sosyal medya kullanma durumu:

☐ Kullanıyorum

☐ Kullanmıyorum

GENEL SORU

Sürdürülebilir çevre, toplum ve ekonomi ile ilgili senin bu zamana kadar katıldığın bir eylem ya da farkındalık çalışması/etkinliği var mı? Varsa nelerdir?

A-) SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE

1. Sürdürülebilir çevre denilince aklınıza neler geliyor?
2. Temiz su ve dünyadaki suyun geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?
3. Yenilenebilir enerji hakkında ne düşünüyorsunuz?

B-) SÜRDÜRÜLEBİLİR TOPLUM

4. Sürdürülebilir toplum denilince aklınıza neler geliyor?
5. Nitelikli eğitim nedir?/ hakkında neler düşünüyorsunuz?
6. Sürdürülebilir şehirler nasıl oluşturulur./oluşturulabilir

C-) SÜRDÜRÜLEBİLİR EKONOMİ

7. Sürdürülebilir ekonomi denilince aklınıza neler geliyor?
8. Sorumlu üretim ve tüketim nedir?
9. Sürdürülebilir bir ekonomi modelinde teknoloji nasıl kullanılabilir?

Ek-3: Veli İzin Formu

Sayın Veli;

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, “Ortaokul 5, 6, 7. Sınıf Öğrencilerinin Sürdürülebilir Kalkınma Temalarından Sürdürülebilir Çevre, Toplum ve Ekonomi Algıları adıyla, 26.04.2023 – 10.10.2023 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Yürütülecek bu araştırma ile öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma öğelerinden çevre, toplum ve ekonomi algılarının geliştirilmesine ve duyarlılığının artmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma Uygulaması: yarı yapılandırılmış ölçek ile yüz yüze görüşme şeklindedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmamama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri asla etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp görüşmeden çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Görüşme çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

***Velisi bulunduğum sınıfı numaralı öğrencisi
..... 'in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin
veriyorum. (Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*).***

.../.../.....

İmza

Veli Adı-Soyadı :

Telefon Numarası:

Ek-4: Öğrenci Gönüllülük Formu

ÖĞRENCİ BİLGİLENDİRME VE GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli Öğrenci,

Bu çalışma, “Ortaokul 5, 6, 7. Sınıf Öğrencilerinin Sürdürülebilir Kalkınma Temalarından Sürdürülebilir Çevre, Toplum ve Ekonomi Algıları başlıklı bir araştırma olup sürdürülebilirliğin öğrencilerdeki yansımalarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışma, Doç. Dr. Selman ABLAK danışmanlığında, Lisansüstü öğrencisi Ali ŞAHİN tarafından yürütülmektedir. Yapılan bu çalışmanın sosyal bilgiler biliminin gelişimine olumlu katkıları olacağı düşünülmektedir.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda yapılacak olan öğretim uygulamasının öncesi ve sonrası için başarı ve kalıcılık testi ile tutum ölçeği, gözlem ve ses kayıt cihazıyla yapılan görüşmelerle sizden veriler toplanacaktır.
- Araştırmada kullanılan materyallerde isminizi yazma zorunluluğunuz bulunmamaktadır. Araştırmada katılımcıların ismi gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında elde edilen veriler, bilimsel amaçlar için kullanılacak olup, sizden izinsiz başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizlerden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizlerden toplanan veriler araştırmacının bilgisayarında arşivlenecek ya da imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde size rahatsızlık verecek hiçbir soru sorulmayacak ve araştırma sırasında yaşanan rahatsızlıktan dolayı çalışmadan istediğiniz zaman ayrılabilirsiniz. Ayrıldığınız takdirde sizlerden toplanan veriler araştırmaya dâhil edilmeyecektir.

Gönüllük formunu okuyup incelemeye zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Lisansüstü öğrencisi Ali ŞAHİN' e yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Ali ŞAHİN

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla katılıyorum ve istediğim zaman çalışmadan ayrılma hakkımın olduğunu biliyorum, verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı kullanılmasını kabul ediyorum.

Tarih:

Katılımcı Adı ve Soyadı:

İmza: